YEDİNCİ BÖLÜM

KÖY OYUNLARI

Kemalizmin dayandığı temel ilkelerden birisi olan halkçılık ve buna bağlı olarak geliştirilen köycülük hareketleri, milliyetçilik ilkesiyle birlikte 1930'ların başından itibaren Cumhuriyet'in ekonomik, kültürel ve siyasi anlamda yürüttüğü politikaların temelini oluşturur. Ülke modernleşmesinin ve ekonomik bağımsızlığın sağlanmasının köylerden başlayacağını düşünen Kemalist seçkinler, ivedilikle yürütülmesi gereken sanayileşme atılımları için özel teşebbüsün yetersiz kaldığını görünce, yönetim ve denetimi ele alarak harekete geçerler. Bu süreçte öncelikle köyün sorunları tespit edilir. Köyün imarının sağlanması ve tüm sorunların kaynağı olarak gösterilen köylünün eğitimsizliğinin giderilerek köylünün yetiştirilmesi, köy kalkınması projesinin iki ana hedefi olarak belirlenir. Bu sorunların çözümünde köylülerin ve şehirlilerin devlete topyekûn destek vermesini sağlamak ve onları harekete geçirmek için köylüyle şehirli arasında var olan uçurumu kapatmak ve köylünün saf Türk ırkının değerlerini taşıdığını ileri sürerek köylüyü motive etmek amaçlanır. Kemalizmin halkı sınıfsız, imtiyazsız, eşit bir kit-

Scanned by CamScanner

le olarak tanımlamasına paralel olarak o zamana kadar yönetimler tarafından hep mağdur edilmiş, hakkı yenmiş, küçümsenmiş olan köylünün herkesle eşit hak, imkân ve fırsatlara sahip hale getirileceği belirtilir. Halkevleri ve Halkodalarının köycülük şubeleri bu süreçte köy ve devlet arasındaki iletişimin sağlıklı olarak kurulması, köyün teşkilatlandırılması, köyün çocuk ve gençlerinin eğitimi, köylünün hurafelerden, eski ve verimsiz tarım ve hayvancılık yöntemlerinden kurtarılarak bilimin ışığında yeniden yapılandırılması, köylünün sanattan spora birçok alanda kendisini geliştirmesi, meslek edinmesi, bütün bunlarla birlikte köylünün devletine karşı vazifelerinin de bilincine varması gibi konularda önemli rol oynarlar. İlerde görüleceği gibi, Halkevleri'nde sahnelenen tiyatro oyunları da söz konusu söylemi pekiştirmiş, çok daha kolay ve hızlı bir yolla yayılmasını sağlamıştır.

Bahsedilen konulardan hareketle bu bölümde öncelikle, dünyada ve Türkiye'de, halkçılığın ve köycülüğün politik bir yönelim olarak ortaya çıkmasına neden olan tarihsel gelişmelere kısaca değinilecek, ardından Kemalizmin halk tanımı, halkçılık ilkesinin Kemalizmin diğer ilkeleriyle özellikle milliyetçilik ve devletçilik ilkeleriyle bağlantıları, halkçılığın önemli bir kolu olarak görülen köycülük anlayışının unsurlarıyla köy kalkınması projesinin unsurları ve işleyişi ele alınacak. Son kısımdaysa söz konusu politikaların *Kurtuluş*,[1] *Eğitmen*,[2] *Ateş*,[3] *Işık*,[4] *Bir Gönül Masalı*,[5] *Atatürk'e İlk Kurban*,[6] *Atatürk Köyünde Uçak Günü*,[7] *İnkılap*

1 Hüsamettin Şemsi, *Kurtuluş*, Bilecik: Bilecik Halkevi Basımevi, 1936.

2 Celal Sıtkı Gürler, *Eğitmen*, Ankara: Ulusal Matbaa, 1940.

3 Faruk Nafiz Çamlıbel, *Ateş*, İstanbul: Ahmet Sait Basımevi, 1939.

4 Kemal Uluser, *Işık*, Ankara: Ulusal Matbaa, 1941.

5 Yusuf Sururi Eruluç, *Bir Gönül Masalı*, İstanbul: Ahmed İhsan Basımevi, 1937.

6 Hüsamettin Işın, *Atatürk'e İlk Kurban*, İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1935.

7 Vehbi Cem Aşkun, *Atatürk Köyünde Uçak Günü*, Ankara: Ulus Basımevi, 1936.

Scanned by CamScanner

Yolu,[8] *30 Ağustos*,[9] *Karagöz Stepte*,[10] *Uzun Mehmet*,[11] *Vatan ve Vazife*[12] ile *Değişen Adam*[13] adlı 13 köy oyununda nasıl ele alındığı, bu oyunlarda nasıl bir köy ve köylü profili çizildiği, köy sorunlarının neler olarak belirlenip nasıl çözümler üretildiği, bunun için de nasıl bir söylem geliştirildiği gibi sorular irdelenecek.

Halkçılık ve köycülüğün gelişimi

19. yüzyılın en önemli sosyal ve tarihsel gelişimi sanayileşmeyken, 20. yüzyılın en çarpıcı toplumsal dönüşümü, dünya çapındaki sanayileşme atılımlarının da etkisiyle tarım ekonomilerinde yaşanan radikal gerileme ve buna bağlı olarak köylülüğün büyük ölçüde tasfiyesi olur. Aynı oranda olmasa da dünyanın birçok yerinde tarımsal yapıların çözülmesi kırsal nüfus üzerinde büyük baskı yaratır, bu da dünya çapında toplumsal, kültürel, ekonomik ve entelektüel etkilere yol açar. Sanayileşmenin getirdiği sonuçlara karşı eleştirel bir tutum takınmak, buna karşı köy hayatını ve onun değerlerini savunmak, bu dönemde ortaya çıkmış olmasa da güçlenmiş bir tepkidir. Bu nedenle iki dünya savaşı arası dönemde Avrupa'da kır hayatını öven eser ve söylemlerde büyük artış görülür. Kültürel ve ekonomik anlamda şehir hayatının yozluğu, anlamsızlığı ve dejenerasyonu üzerinde durulurken, köy hayatının saflığı, bozulmamışlığı ve erdemi anlatılır. Ulus-devletlerin kurulması sürecinde de bu yaklaşım gelişir; belirli bir tip vatandaş ve homojen bir toplum yaratma çabaları içinde liberalizme ve kozmopolitizme karşı

8 Halit Bedi, *İnkılap Yolu*, Balıkesir: Türk Dili Neşriyatı, 1934.
9 Avni Candar, *30 Ağustos*, Ankara: Ulusal Matbaa, 1940.
10 E. Lav, *Karagöz Step'te*, Ankara: Ankara Ulusal Matbaası, 1940.
11 Ahmet Naim, Celal Edip, *Uzun Mehmet*, Ankara: Ulus Basımevi, 1938.
12 Saim Kerim Kalkan, *Vatan ve Vazife*, Ankara: Ulus Basımevi, 1938.
13 Vedat Nedim Tör, *Değişen Adam*, Ankara: Ulusal Matbaa, 1941.

Scanned by CamScanner

çıkılırken, köy ve köylülerin de yüceltilen kusursuz ve ideal değerlerin bütününü temsil ettiklerine inanılır.[14]

1930'lu yıllar, dünyanın birçok ülkesinde hem siyasi hem yazınsal sahada köycü söylemlerin geliştiği bir dönemdir. Nazi Almanyası'nda köy ekonomisinin erdemi vurgulanırken, kırsal toplumu tarımsal kooperasyonlarla yeniden örgütleme düşüncesi geliştirilir, köylü saf ve bozulmamış ırk olarak kabul edilir. Rus iktisatçı V.V. Chanayov 1921 yılında yazdığı bilimkurgu romanında klasik müzik konserine gitmek için uçaklarına binen köylüler tasvir ederek geleceğin refah dolu kırsal toplumunu ele alır.[15] 1930'lu yıllar boyunca İngiliz sömürge planlarında küçük köylü zaman zaman milletin temeli olarak idealize edilir. Doğu Avrupa ve Balkanlarda iki dünya savaşı arasında birçok köycü parti kurulur; toprak reformlarıyla köylüler siyasi hayatta etkinlik kazanırlar.[16]

İktisaden az gelişmiş ülkelerde köycülük, daha çok kırsal yaşamın modernleştirilmesini ve köylü nüfusun siyasi iktidarlar için önemli bir kitle tabanı haline getirilmesini hedefler. Nüfuslarının büyük bölümünü köylülerin oluşturduğu ülkelerde köylüler, milliyetçi seçkinlerin reformlarının toplumsal tabanını da oluştururlar.[17]

Köylü milletin efendisidir

Halkçılık, cumhuriyet döneminde üzerinde önemle durulan bir söylem olmuştur. Kemalizmin dokuz umde ve altı okunda yeri olan halkçılık, CHP'nin de temel vasıflarından birisi olarak kabul edilir. Türkiye'de halkçılık CHP Yönetme-

14 Asım Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta, Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 188.

15 Karaömerlioğlu, s. 153.

16 Karaömerlioğlu, s. 54.

17 Karaömerlioğlu, s. 55.

Scanned by CamScanner

liği'nde şöyle tanımlanır: "Halk kavramı herhangi bir sınıfa özgü değildir. Hiçbir ayrıcalık iddiasında bulunmayan ve genellikle yasalar önünde kesin bir eşitlik kabul eden bütün bireyler halktandır. Halkçılar; hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir toplumun ayrıcalıklarını kabul etmeyen ve yasaları uygulamada kesin özgürlük ve bağımsızlık tanıyanlardır."[18]

Zaman içinde halkçılığın tanımında ve algılanmasında bazı değişiklikler olsa da halkçılığın en temel özelliği, cumhuriyetçilikle ve hatta milliyetçilikle de örtüşen "hâkimiyeti milliye" kavramıdır. Böylece yeni rejimde siyasi iktidarın meşruiyet kaynağının halkta olduğu vurgulanırken, halk ve millet egemenliği kavramı da söylemsel düzeyde pekiştirilir.[19]

Kemalist halkçılık anlayışının doruk noktasına ulaşması büyük ölçüde 1930'lu yıllarda olur. 1929 dünya krizi ve Serbest Fırka deneyiminin ardından, aydınlar ve yüksek devlet erkanı tarafından sıklıkla halkçı söyleme başvurulur. Özellikle Serbest Fırka deneyimi, iktidarın kitle tabanının ne kadar zayıf olduğunu ortaya koyar. Siyasi iktidar da bu tarihten sonra kitlelere ulaşma adına bir dizi yeni girişim başlatır. Daha önce bahsettiğimiz gibi, Halkevleri ve Köy Enstitüleri'nin kuruluşu bunlardan bazılarıdır.

Bu süreçte, Kemalist seçkinler modernleşme atılımlarının rotasını halk adına belirleme görevini üstlenirler. Kemalist ideoloji, devlet teorisinin merkezine güçlü devlet ilkesini yerleştirir. Güçlü devlet, hem devletin toplum üzerindeki denetimini kurup sürdürebilmesi hem de devletin metafizik bir nesne haline getirilip toplum üzerinde mutlak egemenliğinin sağlanabilmesi anlamına gelir. Bu noktada devletin güçlü olması için modernleşmesi, ulusal birlik ve beraberliğini sağlaması gerekir. Bu misyon bağlamında devlete geçici değil sürekli bir görev yüklenir, devlet devrimci ve yenilikçi

18 Parla, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları-1*, s. 212.

19 Karaömerlioğlu, s. 43.

Scanned by CamScanner

yönüyle sürekli bir toplum mühendisliğine başvurur. Böylece birey-ulus-devlet özdeşliği, bir bütün halinde tüm karşıt unsurları içinde eriten bir yapı ortaya çıkar. Ulus-devlet doğal olarak bireyi toplum içinde yaratma, toplumdan bir halk üretme ve halkı ulusallaştırma yolunda tarihsel yaratım sürecini özellikle eğitim faktörleriyle besleyerek devamlı üretilen bir mekanizma doğurur.[20]

Kemalizmin halk tanımlaması romantik bir kavrayışın sonucudur. Halk kavramının idealleştirilmesi, halkla seçkinler arasındaki açıklığın kapatılması hedefi ve cumhuriyet içinde aydınların büyük başarılara, halktan alacakları esin ve güçle ulaşabilecekleri düşüncesi, halkçılığın bu romantik kavranışına dayanır. Türk ulusunun özelliklerine uygun bir ilerleme siyasetinin ortaya konabilmesi, yönetimde aydınların öncü rolünün kabul edilmesi ve aydınların halka yönelip onlarla bütünleşmesinin bir gereklilik olarak görülmesiyle birlikte Kemalist halkçılığın ana temaları; ulusal egemenlik, aydınların toplumsal bütünleşmedeki öncü rolü, halkın erdemi ve ulusal kalkınma konuları olmuştur. Böylece ulusun özüyle Cumhuriyet arasında kurulan özdeşlik ve doğallaştırma sonucu halkçılık da milliyetçilikle kaynaşmaya başlar. Milliyetçilik tarihsel, etnik ve kültürel bir birliği işaret ederken, halkçılık da bu birliği toplumsal dokuda temellendirir. Egemenliğin meşru kaynağının hanedan ya da dinsel bir simgede olmadığı durumlarda, millete ve halka dayanan bir anlayış, haliyle tek ve bölünmez, içinde çatışmaların, farklılıkların olmadığı bir halk ve millet tanımına ihtiyaç duyar. Bu anlamda cumhuriyetle gündeme gelen sınıfsız, kaynaşmış kitle söyleminin unsurları oluşur.

Romantik halk kavramının öngördüğü bir başka birlik ve kaynaşma düşüncesi devlet, ulus, parti ve lider arasındaki

20 Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, s. 19.

Scanned by CamScanner

birliğe işaret eder. Cumhuriyet döneminin halkçılığı, halk egemenliğini türdeş, birleşmiş ve uyumlu toplum miti temelinde vurgular, ilerlemenin de toplumsal birlik ve uyumun sağlanması durumunda gerçekleşebileceği inancını geliştirir.[21] Bu söylem içinde halk, birtakım temel ve saf değerlerin taşıyıcısı olarak romantikçe yüceltilir.

Halkçılık ve onun bir kolu olan köycülük işte böyle bir ortamda ve CHP'nin yeniden yapılanması, ekonomide devletçiliğe geçilmesi gibi yeni yönelimlerin ideolojik olarak da desteklenmesinin gerektiği bir ortamda doğmuştur. Türkiye'de tek parti dönemi halkçılığının en önemli bileşenlerinden birisini köycülük teşkil eder. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte köy nüfusunun artmış olması, köylülerin, nüfusun yaklaşık yüzde sekseninin oluşturması nedeniyle yeni yönetim, hem nüfusun çoğunluğunu hem de en önemli üretici kesimi oluşturan köy için yeni politikalar geliştirmek zorunda kalır. 1930'larda köy yaşamına ilgi artar, köy-şehir ve halk-aydın çelişkisi, kırsalın dönüştürülmesi, sanayileşme ve sonuçları, kırsal üretimi artırma ve köylerde doğayla savaş gibi konular yoğun olarak tartışılmaya başlanır. Bu dönemde birçok resmî söylemde kırsal bölgelerin gelişiminin rejimin en önemli görevi olduğu belirtilir.

Bu çerçeve içinde Halkevleri'nin köycülüğe verdiği önem de oldukça fazladır. Halkevleri köycülük kollarının temel amacı köylerin toplumsal, kültürel ve ekonomik olarak kalkınmalarını sağlamak, şehirlilerle köylüler arasındaki saygı ve sevgiyi kurmak ve geliştirmek olarak belirlenir. Köycülük kolları üyeleri köylere giderek tiyatro gösterileri sunacak, köylüleri aydınlatacak konferans ve seminerler düzenleyecek, başarılı ve eğitimli köylüleri yetiştirecektir. Örnek olarak seçilen köylere diğer köylerden geziler düzenle-

21 Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s. 37.

Scanned by CamScanner

necek, topyekûn ve dayanışma içinde gelişen bir köy hayatı, köy kalkınması sağlanacaktır.[22]

Halkevleri'nin köycülüğünde ırk vurgusuna sıklıkla rastlanır. Köycü aydınlar da Türk dili ve ırkının üstünlüğü ifade eder, ırk kavramını biyolojik ve antropolojik araştırmalarla kanıtlamaya çalışırlarken, bir taraftan da başka ırklara ve kültürlere karşı saygılı olma vurgusunu sıklıkla tekrar ederler.[23] Halkevleri, yayınlarıyla Türkiye'de köycü bir literatürün oluşmasını da sağlar. Ankara Halkevi dergisi Ülkü'de, öğrenci ve öğretmenlerin yaz tatillerinde köylere gitmelerinin devlet tarafından teşvik edilmesinin gerekliliği gibi konularda yazılan destek yazılarına rastlanır. Bununla birlikte köy ve köylünün tanımı, nitelikleri, şehir hayatı ve şehir hayatının yararları, tehlikeleri, sanayileşme süreci ve sonuçları gibi konularda da tartışmalar yürütülür.[24]

Köycülük söylemi, 1930'ların ortalarından itibaren yeniden yorumlanmaya başlandığında, "Halkevleri köycülüğü" diye tanımlanabilecek romantik ve ütopik köycülük düşüncesi, yerini kurumsal bir yanı da olan "devlet köycülüğü"ne bırakır. Bu süreçte devlet tarafından sanayileşmenin önemi vurgulanmaya başlanır, köy sorunu, ülkenin kırsal yapısının gerçekliğiyle ele alınmaya çalışılır. 1937'den itibaren, devlet destekli köycü söylem, köycülüğün birçok unsur ve fikirlerini kullanarak, toprak reformu tartışmaları ve Köy Enstitü-

---

22 Çeçen, s. 193.

23 Mesela benzer bir köycü söylemi olan Alman "Blut und Boden" (kan ve toprak) ideolojisiyle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki köycü düşüncelerin hiç de saldırgan olmadığını ve nispeten dışlayıcı bir söylemden uzak durduğunu söylemek mümkün. (Alman köycü söylemine göre sadece saf Alman kanından olanların Alman topraklarında yaşama ve bu toprağı işleme hakkı vardı. Ayrıca dünyanın çeşitli bölgelerine dağılarak vatan toprağından ayrı kalanlar da yeniden vatana katılmalıydı.) Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Türkiye'de de görülen aşırı ırkçı hareketlerin köycülük söylemlerini de bir süre etkilediğini belirtmek gerekir. (Bkz. Karaömerlioğlu, s. 87)

24 Karaömerlioğlu, s. 55.

Scanned by CamScanner

leri'nin gündeme gelmesiyle doruk noktasına ulaşır. Köycülük faaliyetlerinin ve söyleminin köyü ve köylüyü dönüştürmedeki başarısı tartışılabilir fakat bu söylemin aydınları ve iktidar çevrelerini etkilediğini söylemek mümkündür. Sonraları Köy Enstitüleri'nde yer alan aydınlar arasında da bu söylemin devam ettiği görülür.[25]

Resmî olarak 1940'ta Köy Enstitüleri'nin kurulmasıyla köylülere Kemalizmin ilkelerinin öğretilmesi ve köyün ekonomik, kültürel kalkınmasının sağlanması amaçlanır. Genelde ilköğretim ve yetişkin eğitimi, köylülerin mesleki eğitimleri konusunda oldukça detaylı ve geniş kapsamlı çalışmalar yürütülür. Köyler için gerekli olan eğitim sistemi ve kadrosunun oluşumu için yoğun çabalar harcanır. Yaparak öğrenim ve köylülerin köylüler tarafından eğitilmesi gibi düşünceler, Köy Enstitüleri'nin çalışma prensiplerini oluşturur.[26] Köy Enstitüleri, köylülerin mümkün olduğunca kendi topraklarında kalmalarını ve kentlere göçü azaltmayı da öngörür.

Ana hatlarıyla süreç içinde Türkiye'de köycülüğün gelişimine bakıldığında, köycülüğün, hem bir modernleşme perspektifi hem de köyde bulunan milli muhafazakârlığı koruma kaygısı taşıdığı görülür.[27] Ekonomik kalkınmanın köylerden başlayacağı inancı ve esas Türk olarak köylü imgesi, birçok ulusal söylemde olduğu gibi Kemalizmde de kendisine yer bulur. Fakat Kemalistlerin enerjisi köylülerin sistem içindeki yerini köklü bir değişikliğe uğratmaktan çok ulusal kimlik simgelerinin yaratılmasına yönelir.[28] Dolayısıyla köycülük, Kemalizme paralel bir söylem oluşturur, büyük ölçüde ve çeşitli biçimlerde Kemalizme eklemlenir. Özellik-

25 Asım Karaömerlioğlu, "Köy Enstitüleri", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Kemalizm*, c. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 286.

26 Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta*, s. 88.

27 Karaömerloğlu, *y.a.g.e.*, s. 55.

28 Kalaycıoğlu, Sarıbay, s. 93.

Scanned by CamScanner

le milliyetçi ve halkçı söylemlerle bütünlük oluşturduğu görülür.

Köy oyunları

Köy oyunlarında Kemalist köycü söylemin propagandasına rastlamak mümkün. Köylüyü Türk kimliğinin temeli olarak sunan oyunlar, özellikle 1930'ların başında devlet eliyle yürütülen köylü şehirli bütünleşmesinin sağlanması, köyün cehaletten arındırılması, sanayileşmenin köyden başlaması gibi projeleri dile getirir. İkinci Dünya Savaşı arifesinde ve değişen dünya düzeni içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenli ve kuvvetli bir konum kazanabilmesi için ülke güvenliğinin sağlanması, hava kuvvetlerinin güçlendirilmesi ve ekonomik anlamda tam bağımsızlığın sağlanması gibi konularda halkın üzerine düşen vazifelerin altı çizilir. Devletin uzun yıllardır ihmal edilen köylüye hak ettiği değeri vermek, sorunlarını çözmek için attığı-atacağı adımlar belirtilerek, köylünün de devlete karşı görevlerini yerine getirmesi gerektiği hatırlatılır. Türk köylüsü, Türk milletinin öz niteliklerine sahip bir topluluk olarak tanımlanırken, söz konusu öz niteliklerden kaynaklanan fedakârlık, çalışkanlık, vatan sevgisi, birlik ve beraberlik gibi özelliklere uygun davranması beklenir.

Bu bölümde ele alınan oyunlar incelenirken, öncelikle Osmanlı dönemindeki köy ve köylü algısının nasıl anlatıldığına, buna karşın gerçek köylü tanımının ne olarak sunulduğuna değinilecek. Ardından Cumhuriyet'in köylere ve köylüye bakışının hangi unsurlar üzerine kurulduğu, nasıl bir köy kalkınması planının çizildiği ele alınacak. Bu söylem üzerinden insanı, doğası, hayat şartları ve imkânlarıyla nasıl bir köy tablosu oluşturulduğuna, nasıl bir köy ütopyası kurulduğuna bakılacak.

Scanned by CamScanner

"Lanet sultanlara... Lanet etrafındaki kuklalara..."

Oyunlarda göze çarpan ilk konu, Osmanlı Devleti zamanında köy ve köylünün algılanışıyla köylülerin yaşadığı sıkıntıların altının çizilmesidir. Daha önce de sıklıkla bahsedildiği gibi Cumhuriyet söyleminin ötekileştirdiği Osmanlı, köy politikaları söyleminin oluşturulmasında da kullanılır. Köy ve köylülerin koşullarının Cumhuriyet'le birlikte nasıl bir değişim ve ilerleme içine girdiğini göstermek için öncelikle Osmanlı dönemindeki sıkıntıların altı çizilir. Bu bağlamda Osmanlı, şehirleri köylere üstün tuttuğu için sert bir üslupla eleştirilir. Bu ayrımcılık, köycü söyleme göre, Osmanlı'nın milliyetçiliğe ve köycülüğe düşmanlığından kaynaklanır. Osmanlı döneminde ulusal kültürün yok edildiği ve köycü bilincin oluşmasının engellendiği düşünülür. Bu nedenle Osmanlı aydınlarının köy ve köylüler hakkında yazdıklarını da, gösterdikleri ilgileri de basit ve samimiyetsiz bulurlar.[29] Hüsamettin Şemsi'nin *Kurtuluş* oyununda Osmanlı devrindeki köy profili çizilirken, Osmanlı'nın keyfî yönetimi, köyün geri kalmasına sebep olması ve köylüyü sömüren idaresi anlatılır: "Padişahların içersinde kardeş katili ve balıklara yem yerine para atacak kadar hatta sakallarına inci dizecek kadar katil ve maskaralar sayısızdır" (s. 6). Böyle bir yönetim altında elbette köylünün büyük sıkıntıları olacaktır. Bu sıkıntıların en önemlisi vergilerdir. "Bir yıkım olan vergilerden usan[an]" (s. 6) ve "kendi mallarının hırsızı olmak zorunda kal[an]" (*Atatürk Köyünde Uçak Günü*, s. 9) köylülerin, bu "keyfî" uygulamadan belleri bükülmüştür. Ayrıca askerlik hizmeti de sadece köylünün sırtına yüklenmiştir. Celal Sıtkı Gürler'in yazdığı *Eğitmen*'de konuya şöyle değinilir:

29 Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta*, s. 69.

Scanned by CamScanner

İKİNCİ KÖYLÜ:

(...) Ben Yemen'e bir gittimdi... Seksen ay... Seksen gün değil a bu... Seksen ay anamın ak sütü gibi burnumdan geldi. Böyle devletin böyle askerliği de başında kalsın dedik. Silah çattık. Aman ağalar, bana bir sopa çekiverdiler; bir sopa çekiverdiler budumun kaba etleri kemiklerime geçti gitti. (s. 10)

Köycü söyleme göre, Osmanlı toplum yapısında vergi ödemeyen, askere gitmeyen ve devlet karşısında ayrıcalıkları bulunan bazı sınıflar mevcuttu. Büyük çoğunluğu oluşturan halksa vergi ödeyen, askere giden, imtiyazsız bir kitleydi. Cumhuriyetin halkçı söyleminin temeli halkı, sınıfsız, imtiyazsız ve kanun önünde eşit bir konuma getirmekti. Bu nedenle köylünün Osmanlı döneminde maruz kaldığı haksızlıklar, köylünün Cumhuriyet'le birlikte edindiği yeni konumunun anlaşılabilmesi amacıyla oyunlarda sıklıkla vurgulanacaktır. Nitekim *Kurtuluş*'ta, Osmanlı'nın, vergi topladığı köylere eğitim, sağlık, güvenlik gibi alanlarda hiçbir hizmet götürmediği, köylüsüyle ilgilenmediği anlatılır:

AHMET:

(...) Biz köylülere köy mektepleri bile çok görüldü. Koca köyde bir tane okur yazar göstersene? Sarayın doymak bilmez karnı bize bilgi fırsatı değil kendi paramızla alınan kurşunları atmaktan başka ne yaptı? (s. 8)

Okul olmadığı gibi hastane de yoktur köyde, hastanenin "bilgisi" de:

FATMA: Babam öldü mü?

ASKER: Ölmedi kızım. Onu hastaneye yolladık.

FATMA (Masumane bir tavırla) Hastane ne?

ASKER: Lanet Sultanlara, lanet etrafındaki kuklalara.

Scanned by CamScanner

Türk'ün öz kızına hastaneyi öğrenmeyi bile çok gören hükümdara lanet! (s. 18)

Osmanlı döneminde köyler, köylüler için güvenli yerler olmaktan da çoktan çıkmıştır. Yusuf Sururi Eruluç'un oyunu *Bir Gönül Masalı*'nda "Sırtlan" adlı bir "fermanlı paşa" (s. 15) köye korku salmakta, köylülerden haraç kesmekte, istediğini öldürüp, istediğini sürgüne gönderip istediği kızı kendine eş olarak almaktadır. Osmanlı'yı temsil eden bu paşaya köylü sonunda isyan eder:

TOSUN:

Susmayacağım... İçimdekilerini söyleyeceğim... Sizler ve sizlere o fermanı veren, yurdun dört bucağına saldıran, hak tanımayan, insaf nedir bilmeyen, yakıp, yıkan, gözleri dönmüş bir sırtlan sürüsüsünüz. (s. 28)

Köyde hayatın kontrolü, saraydan fermanlı ağaların, paşaların elindedir ve bu koşullarda en sık vurgulanan konu adaletin yokluğudur. Sırtını saraya yaslamış ağalar, derebeyleri, eşkıyalar tarafından keyfî bir şekilde yönetilen köylerde düzen kalmamıştır; üstelik bu kişilere karşı koymak da mümkün değildir. *Işık*'ta toprağına el koyan bir ağayı mahkemeye veren ihtiyar bir köylünün, seneler süren dava sonunda hakkını alamaması, nasıl perişan hale geldiği, köyde ağa ve adamları tarafından gelen tehditlere nasıl tek başına dayanmak zorunda kaldığı anlatılır. Köylü, hak arama savaşında da yalnız bırakılmış, adalete olan inancı tükenmiştir. Ahmet Naim ve Celal Edip'in birlikte kaleme aldığı *Uzun Mehmet*'te, devletin temsilcisi olarak metinde yer alan Ereğli Mütesellimi "samur kürk, entari, belinde şal, başında beyaz ve işlemeli bir takke" (s. 7) ile tasvir edilir. Oyunun ilk sahnesinde mütesellim, elinde tüfeğiyle "köylü avlamaktadır": "MÜTESELLİM: Ulan kâhya... Türk'ü ibibiğinden nalladım... Gör-

Scanned by CamScanner

dün ya..." (s. 8). Bu söylemle, Türk ve köylü kimlikleri özdeşleştirilirken saray için köylünün değersizliğini olabilecek en uç örnekle anlatan bu sahneden sonra köylünün, nasıl bir eşkıyalık yönetimi içinde hayatta kalmaya çabaladığı gösterilir.

> MÜTESELLİM:
>
> (...) Köylü kısmı padişahların, beylerin, ağaların kuludur... Kul tayifesiyle gönül eğlemezsek nedelim gayri... (s. 8)

Köylüyü padişahların, efendilerin kulu olarak gören anlayış, köylünün aklına, zekâsına, üretim gücüne, hayat koşullarına önem vermez. Böylece köylü bu dönemde çok zor şartlar altında yaşamak zorunda bırakılarak hor ve küçük görülür. Vehbi Cem Aksun'un *Atatürk'e İlk Kurban* oyununda "Osmanlıcı" oğlu Ahmet'le "millici" oğlu Osman arasında kalan babanın hikâyesi anlatılırken, sarayı temsil eden Ahmet, babasını, yani köylüleri, akıllarının ermediği işlere karışmamaları konusunda uyarır:

> BABA: Sarayında zevk ve sefasına dalan padişahın bu memleketi kurtaracağına kim inanır a... Oğul, biz yalnız bu vatanı kanımızla, silahımızla değil, bir de üstelik, bildiğin halde söyleyemediğin imzalarımızla, tomar tomar, yazılan çizilen kağıtlarımızla katarak verdik...
>
> AHMET: (Sözünü keserek) Sus... Senin böyle ince işlere aklın ermez...
>
> BABA: Ermez öyle mi oğul... Hakkın var... köylü oluşumdan, potur giyişimden, kafamı beynimi parlatmadığımdan ötürü değil mi? Öyle olsun.
>
> AHMET: (İstihza ile) Ne de iyi bildin... (s. 10)

Görülüyor ki, oyunlarda çizilen tabloya göre Osmanlı döneminde saray için köylü, cahil ve hor görülen, sorunlarıy-

Scanned by CamScanner

la ilgilenilmeyen, sorumsuz yöntemlerle idare edilen, hiçbir temel hizmetin verilmediği bir topluluktur. Buna karşın saray, ağır vergilerin ve zor şartlarda yaptırılan askerlik hizmetinin tüm yükünü köylünün sırtına yüklemiştir. Saray, köylüyü "avlar", feda eder; üstelik keyfî nedenlerle. Dolayısıyla tek taraflı bir ilişki söz konusudur.

"Temiz kan Türk işte böyle olur...": Saf Türk köylü kimliği

Kemalizmin köycü söylemi tam da bu köylü algısını yıkmak ve köylünün hak ettiği değeri görmesini sağlamak üzerine kurulacaktır. Bu amaçla köylünün Türk milletinin özünü oluşturduğu belirtilerek onun üretim gücü, çalışkanlığı, bilime yatkınlığı, dürüstlüğü, cesareti, vatana bağlılığı yüceltilir. 1930'larda birçok köycü, ulusal kültürün saf ve tamamen korunmuş olarak bulunduğu yerlerin köyler olduğunu vurgularlar. Nitekim ulusal kültürün özünün köylerde bulunduğu inancı, sadece Cumhuriyet'in değil pek çok milliyetçi söylemin bir parçasıdır. *Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü* oyununda Türk köylüsünün özellikleri uzunca bir listeyle sıralanır. Türk köylüsünün diğer oyunlarda hangi yönleriyle ele alındığına daha yakından bakmadan önce, söz konusu oyunda Türk köylüsünün özelliklerinin nasıl tanımlandığını alıntılayalım:

> ÖĞRETMEN: Köyümüz halkında bilgiye karşı derin bir ilgi var. Ve ben bir gün onlara veya muhtara bana çocuk gönderin dememişim. Okul açılmış, derhal çocukla dolmuştur. (s. 12)
>
> KAMUNBAY: Türk köylüsü, yoklukta varlık yaratandır. (...) Onu okşayın, ona yaklaşın ve sizin içten olduğunuzu anlasın, hemen sokulur. Diyebilirim ki iyiliği seven, çalışanı onun kadar anlayanı yoktur. (...) Çünkü temizdir. Köy-

Scanned by CamScanner

lerin havası ne kadar temiz ve sağlamsa, köylülerin içi de o kadar lekesiz ve inançları diridir. (s. 13)

ÖĞRETMEN: Bu köyde gördüğüm üstünlüklerden birisi de yurt sevgisidir. (...) Onlar doğruyu söyler ve haktan ayrılmazlar. (s. 15)

KAMUNBAY: (...) Bilhassa Türkler, haksızlığa dayanamayan adamlardır. Acıya, zahmete, açlığa katlanır fakat haksızlığa dayanamaz (...) Ve bir de taştı mı hiçbir kuvvet onu öngeleyemez. Saltık önüne duranı sürükler, en çetin engelleri bir hamlede aşar. (s. 15-16)

KÖY DELİKANLISI: Atatürk köyünde, Atatürk'e yaraşan bir köy gençliği yetişiyor. Hem ülkücü ve diri bir gençlik (s. 21)

Köylünün erdemlerinin vurgulanması, beraberinde bir mekân olarak köyün de yüceltilmesini getirir. Toprak, aynı zamanda sürekliliğin bir sembolü olarak da anlam ifade edebilir ve böylece milli memleket ideolojisi ortaya çıkabilir. Böylece uzak tarihin vatanı, bugünde bir öze, eski ve köklü geçmişe dönme arzusu yaratır. Eski ve köklü olan özün şehirde değil köyde konumlandırılması söz konusu olacaktır. Şehrin modern ve değişken yapısına karşılık kırsal romantikleştirilerek yüceltilir. Oluşumları modern romantizmin gelişimiyle paralel olan Avrupa milletleri, kırsal retoriğini geliştirir ve kırsalı milletin asıl ruhunun bozulmadan yer aldığı özü olarak tanımlar. Böylece köylüler ve çiftçiler de milletin ataları, öncüleri olarak tanımlanır.[30] Türk köylüsünün de faziletleri, Türk'ün öz kimliğinin taşıyıcıları olmalarından gelir. Şehirdekilere kıyasla bozulmamış, yozlaşmamış, asıl karakterlerinden uzaklaşmamış olan köylüler, saray-Anadolu çatışmasının, şehirli-köylü çatışmasının ve aynı zamanda ümmet-millet çatışmasının da odağında yer alırlar. Millet bilincine sa-

30 Edensor, s. 40.

Scanned by CamScanner

hip Anadolu köylüsünün üstünlüğü "kanından" gelir. *Kurtuluş*'ta, İzmir'in kurtuluşu sırasında cepheye giden ve dönüşü umutsuzca beklenen Ahmet için Mehmet Ağa şöyle der:

MEHMET AĞA:

Ahmet gelir kızım korkma. Onun damarlarında atalarının bozulmamış kanı var. O Türk'tür. O saray sultanları gibi melez değildir. (s. 12)

Avni Candar'ın yazdığı *30 Ağustos*'ta da Kurtuluş Savaşı'na zor şartlarda destek veren köylülerden bahsederken Kumandan, köylülerin kanından söz açar:

KUMANDAN:

Ne temiz, ne saf yürekli, ne vatanperver insanlar... Temiz kan Türk işte böyle olur... (s. 43)

Vatanperver köylüler, Milli Mücadele'ye cephede ve cephe gerisinde yokluklar içinde destek vermiş, bir birlik oluşturarak liderlerinin önderliğinde bağımsızlığın kazanılmasında başrolü oynamışlardır. Oyunlarda köylünün savaşta yaptığı hizmetler, fedakârlıklar ve kahramanlıklar destanlaştırılır. Köylülerin hayranlık uyandıran en önemli yönü, Kurtuluş Savaşı sırasında cephede ve cephe gerisinde verdikleri mücadeledir. Yurt sevgisi ve millet bilinciyle köylüler, üzerlerine düşen görevi olağanüstü şartlarda yerine getirmeyi bilmişlerdir. Faruk Nafiz'in eseri *Ateş*'te tüm köylülerin, yaşlı, genç, çocuk, kadın, erkek, savaşta milli harekete verdikleri destek anlatılır. Kadınlar ve kızlar, cepheye cephane taşırlar.

HÜSEYİN:

İhtiyarlar olmaz mı gençler olur da yeğit?
Cephaneyi ortaya koyup gidecekmişim,
Sebebini sorarsan: bine karşı tekmişim!

Scanned by CamScanner

Yirmi gündür bu yükü... iyi baktın mı bana?
Hediye vermek için taşımadım yabana! (s. 23)

30 Ağustos'ta da aynı konuya yer verilir. Köyün erkekleri cepheye gitmek için hazırlanırken kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, sakatlar herkes bu kafileye katılır, köy tamamen boşalır:

SATILMIŞ:
E... Gari çekişmeyin... Kalmak isteyene güceniriz emme, gitmek isteyeni yolundan gomayız... Biz erkekli, dişili, gençli, ihtiyarlı bu öz Türk yurdunun koruyucularıyız... Hem de koruyacağız... Bize Türk derler... Yüreklerimizde yurt aşkı her şeyden üstündür, büyüktür. (s. 10)

Savaşın kazanılmasından sonra köye gelen Kumandan, köylülerin vatan sevgisini söyle açıklar:

KUMANDAN:
(...) Onlar köyümüz derken, vatanımız diye inlerler. Vatanlarını köylerinin mikyası içinde severler (...) Asırlarca evvel obam, avulum, uruğum, ilim, yurdum derken nasıl bütün Asya'yı, Avrupa'nın dörtte üçünü kendisine ait görüyorsa, şimdi köyüm derken yine öyle geniş manasiyle düşünüyor ve bu güzel vatanı; Türk'ün yirmi bin yıllık vatanını, Anadolumuzu kastediyor. (...) O, köyüm dediği, memleketim dediği vatanı için her şeyini, varını, kanını, canını verir. (s. 44)

Kumandan'ın son cümlesinde de vurgulandığı gibi vatan sevgisine eşlik eden en kuvvetli duygu vatan uğruna ölme şerefine ulaşabilme arzusudur. *30 Ağustos*'ta da vatan için savaşma, vatan için ölme, vatan için canını feda etme duygusu kutsallaştırılır:

Scanned by CamScanner

SATILMIŞ:

(...) Çocuklar ben hepinizin yaşlısıyım. Sizin babalarınız bile benden küçüktü... Onların hepsi bir başka muharebede öldü (...) Doğrusu vatan için ölmek ünü benden her zaman kaçtı... Ama ben de artık bu ama topraklara göğsümü siper ederken ölmek istiyorum. (s. 11)

Atatürk'e İlk Kurban oyununda vatan için ölme, vatan için öldürmeyi de beraberinde getirir. Daha önce eşini, kızını, nişanlısını düşmana vermemek için öldüren erkeklere rastlamıştık. Çünkü ülkenin bekası için feda edilemeyecek değer yoktur. Bu eserde de baba, padişahçı oğlunu öldürerek, onu kurban ederek Kurtuluş Savaşı'na katkıda bulunur:

BABA:

(...) Hadi... yolun açık ola...Bunları paşana ilet ve de ki... İhtiyar, ak sakallı baban... Senin ünlü savaşını kırmaya çalışan, öz oğlunu öldürerek sana katıldı ve ilk kurban olarak kardeşimi verdi... (s. 16)

Saim Kerim Kalkan'ın yazdığı *Vatan ve Vazife* oyununda da düşmanın cephaneliğini havaya uçurarak hayatını kaybeden Erman'ın hikâyesi anlatılır. Erman, evleneceği günün akşamında özel bir görevle cepheye gönderileceğini öğrendiğinde, bu görevi düşünmeden kabul eder. Sonradan casus olduğu anlaşılacak (babası Türk, annesi ecnebi [s.18]) nişanlısı Nerime bu koşullarda evlenmeyi reddedeceğini söylediğinde de Erman'ın kararı değişmez:

KOMUTAN: Mesleğin için hususi hayatına ait her şeyi hatta çok sevdiğin karını bile feda edeceğine eminim.

ERMAN: Vazifemden başka her şey benim için ikinci planda kalır komutanım. (s. 6)

Scanned by CamScanner

Vatana karşı görevler söz konusu olduğunda bazen ailenin fedası gerekir, bazen canın fedası, bazen ölmek, bazen öldürmek. *Uzun Mehmet* adlı eserde Mehmet, bulduğu kömür kaynağını, halkı sömüren Ereğli Beyi'ne ve adamlarına vermemek için direnir ve güvendiği Hacı Emmi'ye kömür yatağının yerini söyler: "UZUN MEHMET: Ben milletim yabancılara muhtaç olmasın, onlara etek dolusu paralar dökmesin diye geceyi gündüze kattım. (...) tam dört yıl savaştım" (s. 54). Milletine karşı vazifesini yerine getiren Uzun Mehmet aslında Bey'in adamları tarafından oyuna getirilmiştir. Kömür yatağının yeri öğrenildikten sonra Uzun Mehmet zehirlenerek öldürülür. Fakat vatanın menfaati için bireylerin ölmesinin "zararı yoktur":

> UZUN MEHMET (çırpınarak):
>
> Yurduma bir hazinenin anahtarını hediye ettim. Padişahınız... beni... böyle mükafatlandırdı... zararı yok... Uzun Mehmet ölür amma... Uzun Mehmetler... yaşar. (s. 61)

Foucault, bireyin, ülke menfaati için üzerine düşen vazifeyi "seve seve" yerine getirme duygusunun kaynağının sanıldığı gibi bireyde değil iktidarda olduğunu söyler. İktidar, insanları kendi istediklerini yapmaya zorlamaktan ziyade, onları kendi istedikleri doğrultuda tehdit ve zorlama olmadan idare etmeye çalışır. Böylece insanlar bu uygulamalara isteksizce değil gönüllü olarak iştirak ettiklerini düşünürler ve iktidarın amaçları üzerine halkın dikkati çekilmemiş olur.[31] Peki iktidarın amacı nedir? Madem devlet kendi kendisinin ereğidir ve hükümetlerin özel niyeti sadece devlet güçlerinin korunması değil aynı zamanda devletin sürekli olarak güçlendirilmesi ve geliştirilmesidir; o halde hükümetlerin bireyler için kaygı duymaması gerekliliği açıktır. Veya hükü-

31 John S. Ransom, *Foucault's Discipline*, Durham ve Londra: Duke University Press, 1997, s. 29.

Scanned by CamScanner

met bireylerle, devletin gücünün artırılmasıyla ilgili oldukları ölçüde ilgilenmelidir. Ne yaptıkları, yaşamları, ölümleri, faaliyetleri, çalışmaları ve bunun gibi konularda birey, sadece devletin gücünün artırılması için bir şey yapabildiği ölçüde devleti ilgilendirir. Devlet bireyinden yaşamasını, çalışmasını, üretmesini, üremesini bekler ama bazen de ölmesini.[32]

Oyunlarda karşılaşılan köylü de vatanına ve milletine bağlıdır, gerekirse onun için canını bile feda edecektir. Yeter ki, canını tehlikeye atacağı nedene inansın, inandırılsın. Eserlerde sıklıkla vurgulanan bir konu, köylüyü harekete getirecek temel unsurun inanç ve samimiyet duygusu olmasıdır.[33] Halit Bedi'nin *İnkılap Yolu* oyununda köylünün vatanına olan bağlılığı, aynı inanç vurgusuyla birlikte verilir:

ERGUN:

Köylü... Ah bilsen Sevim ne iyi insandır o,
Kendini anlayana kul köle kurbandır o.
Sırasında bir melek, yerinde aslandır o,
Bazen çocuğa benzer, saflıktır, nisyandır o,
Yurduna göz koyana sanki kaplan kesilir.
Düşman hangileridir, dost nasıl olur, bilir (s. 29)

Vedat Nedim Tör'un yazdığı *Değişen Adam*'da da köylü, kendisine samimiyetle yaklaşan ve güvenebileceğini anladığı insanlara, yine canını bile verebilecek şekilde kuvvetli bir inançla bağlanır:

32 Ransom, s. 63.

33 Bağlı sınıfların rızasının örgütlenmesi üzerinden entelektüel ve moral liderliğin ele geçirilmesi Gramsci'nin hassasiyetle üzerinde durduğu bir meseledir. 1860'larda İtalyan Birliği'nin sağlanmasıyla sonuçlanacak Risorgimento hareketini Fransız Devrimi'yle yapılan bir karşılaştırma üzerinden çözümleyen Gramsci, köylünün rızasını kazanmayı başarabilen Jakobenlerin bu türden bir liderliği ele geçirmiş olmasına karşın, İtalyan Birliği peşindeki Mazzini ve Garibaldi'nin bu türden bir rızayı örgütleyemediklerini ve dolayısıyla İtalya'nın, demokratik cumhuriyetle sonuçlanacak Jakoben tarzı bir devrim fırsatını kaçırdığını iddia eder. (Bkz. Antonio Garmsci, *Hapishane Mektupları*, çev. Attila Tokatlı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1966)

Scanned by CamScanner

OKTAY:

> İnan ve sevgi, köylünün kilit vurmuş ağzını açan iki anahtar. (...) bir de aradaki buzlar çözülünce öyle bir dilleniyor, öyle şevke geliyor, öyle bir bağlanış bağlanıyor ki öl desen vallahi ölecek. (s. 79)

"Demek köyü bana tercih ediyorsun!"

Cumhuriyet'in köy politikalarının gerçekleşebilmesi için en önemli konu, köylüyü harekete geçirecek motivasyonun ve köylünün devlete olan inancının sağlanabilmesidir. Köylünün hükümetlere olan inançsızlığının, köyle iktidar arasında var olan ayrılığın, uyuşmazlığın ve anlaşmazlığın nedeni, değinildiği gibi, Osmanlı'da bulunur. Osmanlı ilgisini şehir üzerine kurmuş ve köyü ihmal etmiş, üstelik keyfî idareler, vergi, askerlik gibi ağır yükümlülüklerle köylüyü zor durumda bırakmıştır. Bu nedenle Kemalist söylem yüzyıllardan sonra ilk defa cumhuriyetle birlikte şehirden köye doğru bir adım atarak köylüye barış çubuğu uzatır; kalkınmayı köyden başlatarak köyü, modernleşme projesinin merkezine yerleştirir. Köylünün bu projeye gönüllü katılımını ve üzerine düşen görevleri yerine getirmesini sağlamak amacıyla köylüyle aynı dili konuşabilmenin ve onu ikna edebilmenin önemini vurgular. Önce ayrılığın varlığı kabul edilerek bu ayrılığın nedenleri üzerine düşünülecek, şehirlinin atacağı ilk adımla köylünün güveni kazanılacak ve kaynaşma sağlanacaktır. *Değişen Adam*'da da öncelikle köy ve şehrin kaynaşamamış yapısı "kabul edilir":

> LEYLA: (...) Köylüler bizi uğurlarken sanki bize "Ya... Sizin sevginiz işte bu kadarcık. Gelirsiniz, birkaç hastamıza bakarsınız. İlaç dağıtırsınız. Bir alay nasihat edersiniz. Ve gidersiniz." demek ister gibi bakıyorlar.

Scanned by CamScanner

OKTAY: Evet, bir türlü onlarla haşır neşir olamıyoruz. Zeytinyağı ile su gibi bir şey... Daima ayrı, daima ayrı... Fakat bu böyle devam edemez. Mutlaka bu iki kuvveti birbirinin içine sokmalı, birbirine kaynaştırmalı. (s. 50-51)

Cumhuriyet dönemi köycülerinden Nusret Kemal, köy ve şehir arasındaki ayrılığın giderilmesi için öncelikle bu ayrılığın nedenlerinin doğru tespit edilmesi gerektiğini belirtir. Ona göre köy ve şehrin arasındaki kopukluğun nedenlerinden birisi köylünün muhafazakârlığı diğeriyse şehrin delişmenliğidir. Nusret Kemal köylünün muhafazakârlığının, bir milletin milli özelliklerinin korunmasını sağlaması bakımından faydalı olabileceğine inanır. Ne var ki, söz konusu muhafazakârlık, cehalet ve taassubun ortadan kaldırılması sırasında sıkıntı yaratabilir. Fakat köy aklıselim sahibidir ve doğru olan ona götürülür, anlatılırsa bunu benimsemesi zor olmayacaktır. Doğruyu köye götürecek, köylüyle şehirli arasındaki uçurumu kapatacak olansa şehirlidir. Çünkü köy, bu uçurumu atlayacak kudrette değildir. Bu nedenle uçurumun süratle kapanması için köy kültürel, sosyal ve ekonomik bakımdan teşkilatlandırılmalı ve yükseltilmelidir. Bu süreçte şehir, "efendisi olan köylüye karşı yapmakla mükellef olduğu büyük fakat mütevazı vazifeyi feragat ve dürüstlükle yapmaya çalışmalıdır"[34] Bu nedenle oyunlarda da köylüyle samimi temasın önemi ve yüceliği vurgulanır. *İnkılap Yolu*'nda ilk olarak köyü bilmenin, köylüyü sevmenin gerekliliği anlatılır:

SEVİM:
Kalbiniz yurt aşkıyla çarparsa köye akın
Ana, baba lafını bir kenara bırakın
Köylüdür bizim için hem ana hem baba (...)
Türk köyü bilmek gerek, köylüyü sevmek gerek

34 Nusret Kemal Köymen, *Köycülük Esasları*, Ankara: Tarık Edip Kütüphanesi, 1934, s. 30-31.

Scanned by CamScanner

Bizim için o yoldan ancak yükselmek gerek
Her Türk kızı, Türk genci köye doğru gidecek
Bu inkılabın başı göklere yükselecek... (s. 19)

Değişen Adam'da köylüyle konuşmayı bilmenin, onun dilinden gerçekten, samimiyetle anlama çabasının önemine değinilir:

LEYLA: Her şeyden önce köylü ile konuşmağı öğreneceksin. Köyde, ilk öğrendiğimiz şey, köylü ile konuşmasını bilmediğimiz oldu.

SEDAT: Köylüler bizim dilimizi anlamıyorlar mı?

OKTAY: Anlıyorlar, anlıyorlar... Yalnız, biz kitaptan öğrendiğimiz yahut kendi çok beğendiğimiz aklımızla, mantığımızla uydurduğumuz birtakım kitabi ve havai hikmetleri köylüye söyleyerek bir iş becerdiğimizi sanıyorduk.

ENGİN: Köylü de bizi derin bir sükût içinde dinledikçe, sözlerimizin bıraktığı tesire hayran kalıyorduk.

LEYLA: Halbuki o bizi meğer terbiyesinden dinlermiş.

ENGİN: Evet, terbiyeyi de köylüden öğrenmemiz lazım geldi... (s. 73-74)

Aydının söylemlerinde, köye ve köylüye karşı yaratılan "yanlış algının" yerini, köylünün hakiki erdemleri alırken, şehir ve köy arasındaki uzaklık ve birbirini anlayamama sorununun çözümü için atılacak bir başka somut ve önemli adım, söylemin eyleme dönüşmesi, tasarıların hayata geçirilmesi olacaktır. Köyle ilgili şehirden atılan nutukların, pratikte de çözümler üretmesi beklenmektedir artık:

LEYLA: (...) Bir ideali kafada düşünmek, onun hayaliyle heyecanlanmak başka, onun uğrunda didinmek, çalışmak ve en nihayet onu başarmak, gerçekleştirmek başka... Biz, davanın daha bu safhasındayız.

OKTAY: Yani söz safhasında. (s. 41)

Scanned by CamScanner

Söz safhasından eylem safhasına geçebilmek için kişinin hayata bakışını, saadet anlayışını değiştirmesi, kendi benliğini –yine– milletin benliğinde eritmesi gerekir:

> OKTAY:
>
> (...) Bugün bize zevk veren şeylerin ne kadar manasız şeyler olduğunu anladığımız gün, saadet ölçümüzü cemiyete faydalı olabilmemiz derecesinde ayarladığımız gün kendi kendimizle alay edeceğiz. (s. 45-46)

Şehirli gençler, aydınlar, içlerindeki "benlik ifritinin kölesi olmaktan kurtul[arak]" (s. 50) işe başlayacak, köye ve köylüye dönüp, kendi saadetini değil toplumun menfaatlerini düşünerek, kendisini köyünün ve vatanının kalkınması için üzerine düşen vazifeye adadığında istenen kaynaşma sağlanabilecektir. Bu nedenle de şehirli, üzerine düşen bu görevi yerine getirmek, köylüye faydalı olmak, onu kalkındırmak için -yine- ant içer:

> OKTAY: Öyleyse köyde köy için ölmeğe karar verenler: El ele tutuşalım, halkamızı kuralım. (Hepsi el ele verirler ve bir halka teşkil ederler)
>
> OKTAY: Köyde köy için ölmeğe ant içiyoruz.
>
> HEPSİ: Ant içiyoruz. (s. 53)

"Ölme" söylemi, köye öğretmenlik, doktorluk vs. yapmak için gidecek olanların da diline yerleşir. Vatanın kurtuluşu için cephede ölmeye ant içilirken bu defa vatanın kalkınması için oluşturulan seferberlik ortamına kendilerini adadıklarını, yine ölüm andıyla ifade ederler. Yerine getirilmesi gereken bu büyük ve güç vazife için mümkün olduğunca çok sayıda gönüllü şehirlilere, Nusret Kemal'in deyimiyle "halk rehberlerine" ihtiyaç vardır:

Scanned by CamScanner

> Yüzde doksanı medeniyetten uzak on dört, belki on yedi milyon vatandaşımız var, sekiz yüz bin kilometre murabbaına yakın bir sahada kırk bir bin köye dağılmış; ve bu vatandaşları nurlandırmak için nurlarından verebilecek feragatli vatandaş belki kırk bini bulmaz. Bulduğunu farz etsek, halk rehberliği edecek her vatandaşa bir köy, yirmi kilometre murabbı saha, dört yüz vatandaş düşer. Eğer bu memleketi yaşatacak ve yükseltecek isek birleşmemiz ve elbirliği ile çalışmamız lazım. (...) büyük bir ülkü etrafında feragatle toplanan, içlerinde ülkü aşkından başka hırs olmayan bugün kırk bin, yarın dört yüz bin ateşli genç bütün engelleri temizlenerek önlerine açılmış hazır bekleyen faaliyet sahasında neler yapmaz.[35]

Gerekli birlik ve kaynaşma sağlandıktan sonra köy kalkınmasında atılacak ilk adım köylünün eğitimi olacaktır. Köycü ideologlar, Türkiye'nin kırsal yapısının dönüşümü için eğitimin en önemli etken olduğunu düşünürler. Çünkü köylerde ekonomik ve kültürel geri kalmışlığın nedeni, toplumsal yapı ve ilişkilerdeki sorunlardan çok eğitimin yetersizliğidir. Köycüler, köyün ekonomik, kültürel, sınıfsal sorunları üzerinde düşünmeyip, köylülerin cehalet ve doğa koşullarının zorlukları üzerinde dururlar; bu nedenle de temel çözümün köylülerin eğitimi olduğunu düşünürler. Köye giderek köyün aydınlatılmasını sağlamaksa gençliğin, öğretmenlerin vazifesidir. Oyunlarda sıklıkla şehirdeki lüks ve rahat hayatını ya da bazen hasta annesini, genellikle güzel nişanlısını bırakıp köye giden, orada karşılaştığı zorluklara rağmen köylüyle el ele köyün ve köylünün yükselmesini sağlayan öğretmenlerin hikâyesi anlatılır. "Memleketin efendisi köylüdür" notuyla başlayan İnkılap *Yolu*'nun önsözünde Türk gencinin köy kalkınması için öğretmenlikle vazifelendirilmesine değinilir:

35 Nusret Kemal Köymen, *Halkçılık ve Köycülük*, Ankara: Tarık Edip Kütüphanesi, 1934, s. 16.

Scanned by CamScanner

Her köy bir şehir, her köylü, şehirli olmalıdır. Bence bunu yapacak insan muallimdir. Mesleğini benimseyen, vazifesinden başka bir şey bilmeyen, ona inanan genç bir muallimin elinde her köy bir cennet, her köylü çelik göğüslü bir inkılap bekçisidir... (s. 7)

Oyunda da köylünün aydınlatılması gerekliliğinin ve Türk öğretmeninin taşıması gereken vazife bilincinin altı çizilir:

ERGUN:
Sevim, binlerce öksüz, binlerce çıplak ve aç
Mektebe koşuyor, bir şey öğrensin diye
O kadar genç, ihtiyar bakınıyor geriye
Muallime bakıyor, düşün bunca zavallı
Türk genci bu gözlere yabancı olmamalı (s. 25)

Kemal Uluser'in yazdığı *Işık*'ta nişanlısıyla öğretmenlik vazifesi arasında kalan muallimin tercihi anlatılır. Oyunda ismi değil göreviyle adlandırılan metin kişisinin vazife ve aşk arasında yaptığı tercih, ideal ve nefs arasında yapılmaktadır aynı zamanda:

MUALLA: Demek köyü bana tercih ediyorsun?
MUALLİM: (Hareketsiz, sabit) Evet!
MUALLA: (İzzeti nefsi kırılmış) Benim sevgimden daha üstün tutuyorsun, bu pis, bu çamur yeri...
MUALLİM: (Aynı tavır) Evet, çünkü bu benim idealim. (s. 25)

Eğitimin ve öğretmenlerin bu derece önemsenmesi, köylerde yaşanan sorunların nedeninin cehalet olarak görülmesinden kaynaklanır. Bu nedenle köyün kalkınmasının ilk şartı cehaleti gidermektir. Kalkınma köyden başlayacaktır ve köyün aydınlanması, ulusun yükselmesi anlamına ge-

Scanned by CamScanner

lecektir. *30 Ağustos*'ta bu konuya değinilir: "KUMANDAN: (...) Ona iş, hayat, fikir serbestisi verildiği, cehaletten kurtarıldığı anda; dünyanın en müterakki ve kudretli milleti bu asil Türk ulusu olur... Ve eminim olacaktır da" (s. 44). *Eğitmen*'de ise köylünün muhafazakârlığı, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları, kavgaları, eski alışkanlıklara, inançlara bağlılıklarının nedeni de aynıdır:

> DOKTOR (Muhtara): Bu ölüler bu köyde acaba neden böyle çok oluyor?
>
> MUHTAR: Köydeki ikilikten.
>
> DOKTOR. (Başını kaldırarak) Değil!
>
> MUHTAR: Öteki tarafın ayak diremesinden
>
> DOKTOR: O da değil.
>
> MUHTAR. Ya neden oluyor doktor bey?
>
> DOKTOR. Bu köyde mektep var mı?
>
> MUHTAR: Yok...
>
> DOKTOR: Hoca var mı?
>
> MUHTAR: Yok...
>
> DOKTOR: İşte bütün bu ölülerin sebebi mektepsizliktir. Mektepsizlik hepinizi cahil bırakmış. (...) Sizi asıl öldüren sadece muallimsizliktir. Mektepsizliktir. (s. 13)

Eğitim kalkınma programı, öncelikle şehirden giden öğretmenlerin köye gönderilmesi, burada devlet desteğiyle gerekli yapılanmanın kurulması ve ardından köyden yetişmiş eğitimli köylülerin bulundukları yerde kalarak eğitim sorumluluğunu üstlenmesi şeklinde kurulur:

> MÜDDEİ UMUMİ:
>
> (...) Bakın, köylüyü uyandırmak için ve köylerin yükselmesini kolaylaştırmak için eğitmen kursları açıldı. O kurslara açıkgöz, becerikli, askerliğini yapmış köy delikanlılarını topladılar. Onlara, köylüye lazım olacak her şeyi öğre-

Scanned by CamScanner

tiyorlar. Kursları bitirenleri köylerine yollayacaklar. Onlar da öğrendiklerini köylülere belletecekler. (s. 16)

Sistem bu tür bir döngü üzerinde işlerken, toplumsal dönüşüm için anahtar olarak görülen eğitim konusunda köylü ve şehirlinin eğitimi meselesi birbirinden ayrılır. Her şeyden önce köylüler şehirlerde değil köylerde eğitim görmelidir. Köye dönük eğitim sistemi köyün gereksinmeleri üzerine kurulmalıdır. Köydeki eğitimin esasen mesleki eğitim niteliği taşıması gerekliliği vurgulanır. Başarılı bir eğitim reformunun gerçekleşmesinde farklı bir köy öğretmenleri kuşağının ortaya çıkmasının önemine inanılır. Öğretmenler, mutlaka köylüler arasından devşirilmelidir. Çünkü şehir kökenli öğretmenler ilk fırsatta şehre geri dönme eğiliminde bulunabilirler. Onların köy hayatının çetin koşullarına karşı da pek dayanıklı ve istekli olmadıkları düşünülür.[36] Sadece öğretmen yetiştirilmesi konusunda değil, her türlü sahada gerçekleştirilen eğitim programları da bu sistemle yürür:

EĞİTMEN:

Efendim. Köyün her sahada istidat gösteren gençleri var. Bunları ayırdım. Şehirdeki Halkevi'yle anlaştım. Bu gençleri senenin muayyen zamanlarında şehre gönderdim. Altı çocuk marangozun yanında, üçü demircinin, dördü arabacının, dördü kiremitçinin, ikisi nalbantın yanında bedava çalıştılar. Halkevi de bunları kontrol etti. Bu iş böylece üç sene sürdü. (...) Sanatı adamakıllı öğrendiler. Şimdi evimizi kendimiz yapıyoruz. (...) Şehirde sanat öğrenenler mektebin alt kısmındaki dükkanlarda çalışırlar. Her biri, bir yıl içinde on çocuğu yetiştirmeye mecburdur. Bu surette köyün iş bilen adamını çoğaltıyoruz (s. 25)

36 Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta*, s. 76.

Scanned by CamScanner

Köycülükten amaçlanan, genel anlamıyla köylülerin köylerinde kalması, böylece proleterleşmelerinin önlenmesi, yerel eğitimle hem ekonomik hem de kültürel anlamda kırsalın dönüştürülmesidir.[37] *Atatürk Köyünde Bir Uçak Günü*'nde, şehirden gelen ve "Ben köylüyü yükseltmek istiyorum. Hayatımı onların yoluna koydum. Ödevimi orda başlatıp, orda bitireceğim" (s. 13) diyen bir öğretmenle başlayan eğitim hareketinin içinde köyde doğup büyüyen, ilk eğitimini köyde alan, daha sonra uçak subayı olan ve köylülerinin birleşerek köye uçak almalarına yardım eden bir uçak subayı da anlatılır. Bu "geri dönüş", bir vefa örneği ve ödev bilinciyle birlikte aktarılır.

Köy ütopyası

Köylülerin olanaklarını birleştirerek köylerine uçak almaları gibi konuları işleyen oyunlar, köy hayatı ve köylünün nitelikleri üzerinden bir ütopya sunar. Öncelikle romantik ve pastoral bir tabloyla betimlenen köyün kalkınması, aydınlatılması, cehaletten kurtarılması için köylü ve şehirliler arasında başlayan kaynaşma daha sonra devlet denetiminde ve yönetiminde geliştirilen bir dayanışma ruhuyla güçlenir. Bu yolla yürütülen köy kalkınması projesi sanattan sanayiye, eğitimden üretime kadar pek çok alanda gerçekleştirilir. Eserlerde köy öncelikle verimli toprakları, sağlıklı hayvanları, bereketli suları, ağaçları, temiz havası ile cennetten bir köşe olarak tanımlanır. *Bir Gönül Masalı*'nda köy, "ADSIZ: Vaktile bir köy vardı... Burası şirin, çok temiz, güzel bir köydü..."(s. 8) sözleriyle tanıtılırken, *Eğitmen*'de köyün doğal güzellikleri şöyle anlatılır:

> MUHTAR:
>
> Bizim köyün havasiyle suyuna diyecek yoktur. Köyün hemen dışında bir sırt görünüyor ya... İşte o sırttan çam

37 Karaömerlioğlu, *y.a.g.e.*, s. 48.

Scanned by CamScanner

ormanı başlar. Tam sekiz saat sürer. Suyumuzu aha o ormandan getiririz. Hani şimdi bir bardak o sudan iç, yarım saat sonra bir daha yemek istersin... (s. 6)

Milliyetçi söylem içinde tarih, gelenekler, yurt vb. gibi unsurların yanında doğa da milli kimlik tanımının aşamalarından birisi haline getirilir. Bu yaklaşım, doğanın ve yurdun doğal kaynaklarının, ulusun ortak varlığı olduğunu ve bunları korumanın vatanperverliğin gereği olduğunu ileri sürer. Doğa da ulusal terimlerle kodlanmıştır ve engin dağlar, bereketli topraklar, gür akarsular, masmavi denizler, bir ulusun karakteristik sahneleri olarak sunulur.

Doğal güzellikleri anlatılan ve içinde kötü, hasta, sakat, bereketsiz hiçbir öğe taşımayan Anadolu'da doğal kaynakların, köyün ve ülkenin zenginleşmesi amacıyla doğru kullanımı için gerekli sanayileşme hamlelerinin gerçekleştirilmesi şarttır. Nusret Kemal, Japonya ve Meksika'daki köycülük çalışmalarından örnekler verirken "Japonya'nın dünya ticaretinde en ileri sanayi memleketleriyle rekabet edebilmesinin mühim amillerinden birisinin" sanayinin köklerinin köylerde, bilhassa sahil köylerinde bulunması olduğunu işaret eder. Meksika'da da köycülük çalışmaları içinde özellikle köy sanayine büyük önem verildiğini vurgular.[38] *Karagöz Stepte*[39] oyununda Anadolu'daki sanayileşme atılımı etraflıca gösterilir. Uçakla Anadolu üzerinde yapılan bir gezinti sırasında, her bölgedeki kalkınma hareketleri tek tek gösterilir. Ülke ekonomisini canlandırıp, yurda para akışını artıran İzmir Fuarı, Kayseri ve Nazilli'deki dokuma fabrikaları, Karabük'teki Demir Çelik fabrikası "yabancılara muhtaç olmadan" (s. 44) yerli sanayinin kuruluş adımları olarak anlatı-

38 Nusret Kemal Köymen, *Köycülük Esasları*, s. 24.

39 Bu dönemde Karagöz ve Hacivat, Nasrettin Hoca, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre gibi geleneksel anlatılardan, aynı biçim fakat dönemin söylemine uygun bir içerikle, rejimin istediklerini halka aktarmada yararlanılır.

Scanned by CamScanner

lır. Yabancılara muhtaç olunmadan bağımsız bir ekonominin kurulması, bu dönemin öncelikli meselesidir. Yeni Türk Devleti'nin amacı siyasi bağımsızlığın yanında iktisadi bağımsızlığı da elde etmektir. Yönetici kadro, iktisadi bağımsızlık olmadan siyasi bağımsızlığın elde edilemeyeceği görüşündedir. Bu nedenle hızlı bir şekilde iktisadi bağımsızlığı temin edici yollara başvurulur; "milli iktisadın", iktisadi bağımsızlığın, iktisadi gelişmeyle sağlandığı görülür ve iktisadi gelişme de sanayileşmeyle özdeşleştirilir. Söz konusu sanayileşme planları çerçevesinde artık Anadolu'da bir kalkınma hareketi gerçekleşmekte, barajlar yapılmakta, köylüler topraklandırılmaktadır. *Karagöz Stepte* adlı oyunda da vurgulandığı gibi, bundan sonra da kısa süre içinde büyük elektrik santralleri kurulacak, hava yollarıyla bütün köy ve kasabalar birbirine bağlanacak, Köy Enstitüleri'yle okuryazarlık oranı yüzde yüzü bulacak, radyo, tiyatro, opera, konservatuvar eğitimi verilecek, kurulacak bakım yurtlarıyla kimsesiz çocuklar devlet himayesinde korunacak, çocuklu ailelere de muntazam olarak devlet yardımı yapılacaktır (s. 49-50). Zaten oyunda her türlü yardımın "devlet eliyle ve devlete yapıl[ması]" (s. 22) gerekliliği sıklıkla vurgulanır. Bilindiği gibi 1923-1932 döneminde özel teşebbüse dayalı bir sanayileşme politikası benimsenmiş; özel teşebbüsün dinamizmi sayesinde sanayileşmenin ve buna bağlı olarak kalkınmanın gerçekleşeceği beklenmişti. Fakat uygulama sonunda tatmin edici sonuçlar alınamamış, elde edilen başarılar yönetici kadronun beklentilerinin gerisinde kalmıştı. Halkın ekonomik durumu süratli bir şekilde iyileştirilmedikçe hukuki ve siyasal reformların yerleşmesine imkân olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Atatürk 1930'ları "halk devri", halk devrini de "iktisat devri" olarak tanımlıyor,[40] ülkenin ekonomik

40 İsmail Arar, *Atatürk'ün Halkçılık Programı ve Halkçılık İlkesinin Tarihçesi*, İstanbul: Baha Matbaası, 1963, s. 17.

Scanned by CamScanner

kalkınmasıyla köy kalkınması arasındaki sıkı bağlantıyı vurguluyordu. Nitekim Atatürk, çıktığı Anadolu gezisinde hükümete duyulan hoşnutsuzluğun temelinde iktisadi sorunların yattığını tespit eder. Bu nedenle, hızlı bir iktisadi kalkınma zorunluluğunu adeta bir devrim prensibi olarak benimser. Ne var ki, bu zorunluluğun çözümü olan hızlı sanayileşmenin özel teşebbüs tarafından gerçekleştirilemeyeceği görülmüştü. Bu zorunlu sanayileşme olgusu, devleti iktisadi alanda faaliyette bulunmaya zorlar. Ekonomik anlamda güçsüz ve geri kalmış bölgelerde sanayi kuruluşları tesis ederek bu bölgeleri kalkındırmak ancak devlet eliyle gerçekleştirilebilecektir. Bu yolla Kemalist düşünce, ülkede kalkınma ve refahı sağlamada denetimi elinde bulundurarak coğrafi denge ve sosyal adaleti de sağlayabileceğini düşünür.[41]

Kalkınmanın koşulu, devlet desteği ve idaresinde hem kendi içlerinde hem devletle (zaman zaman devletin temsilcisi durumundaki şehirden gelen doktor, öğretmen, mühendis vs. ile zaman zaman da vali, kumandan, bakan gibi kişilerle) elbirliği yapan köylünün bilginin rehberliğinde olanca kuvvetiyle çalışmasıdır. Devletin gözetiminde geliştirilen bir dayanışma ve seferberlik halidir söz konusu olan. *Değişen Adam*'da bu olguya rastlanır. Köye giden gençler, köyün birçok sahada gelişmesine, kalkınmasına yardımcı olurlar. Köylünün modern tarıma geçmesi için gerekli makinelerin temin edilebilmesi amacıyla Ziraat Bankası'ndan destek kredileri alınıp bir kooperatif kurulmasına önayak olunur; böylece köylünün toprağından bire on iki almaları sağlanarak köy ütopyası gerçekleşir:

> ENGİN: (...) Civardaki bataklıkları elbirliğiyle kuruttuk. İmece ile küçük bir dispanser ve hastane binası kurduk. Köye iyi su getirdik. Çeşmeler yaptık...

41 Hamza Eroğlu, *Atatürk ve Devletçilik*, Ankara: Olgaç Matbaası, 1982, s. 92.

Scanned by CamScanner

LEYLA: Yeni mektebimizi unuttun...

OKTAY: Evlerimizin çehresi tamamen değişiyor... Hayvanlarımız ahıra, ağıla kavuştu...

ENGİN: Köyümüzden sivrisineği, biti sürdük...

LEYLA: Bir Halkodamız da var...

OKTAY: İçinde radyosu, kütüphanesi de.

ENGİN: Küçük bir sinema makinemiz de eksik değil. Kültür filmleri gösteriyoruz.

LEYLA: Kadın erkek bütün köy hep bir ağızdan halk şarkıları söylüyoruz. Sonra bütün çocuklar ve delikanlılar okuyup yazıyorlar.

OKTAY: Köyümüzü ağaçladık. (s. 83-84)

Bu yönüyle Kemalist halkçılık söylemi, Fransız Üçüncü Cumhuriyeti'nin solidarizminin de izlerini taşır. Buna göre toplum kendi içinde çatışan unsurlardan ziyade birbirlerini tamamlayan unsurların oluşturduğu bir bütünlük anlayışı üzerine temellenir. Toplumda çatışma değil, ahenk ve uyum esastır. Bu görüş, liberal düşüncenin bireyi öne çıkaran ve toplumu ya da cemaati geri plana iten düşünce sistemine karşı toplumsal dayanışmayı öngörür.[42] Batı kaynaklı korporatist düşünceden etkilenen ve bunu geliştiren Ziya Gökalp de Kemalist halkçı söylemi oldukça etkilemiştir. Özellikle Durkheim'ın *Toplumda İşbölümü* eseri üzerine düşünen ve bu eserdeki tespitlerden etkilenen Gökalp'e göre halk, aralarında çıkar çatışması olmayan, birbirini tamamlayan, sınıfsız, kaynaşmış grupların tamamını ifade ediyordu. Söz konusu dayanışma ve birlik vurgusu, birlikte yaşamak için birbirine muhtaç olma fikri, mesleki örgütlenmeler için de geçerlidir. Solidarist modelde bireylerin sadece hakları değil, görevleri de vardır ve önemi inkâr edilmeyen birey, solidarist ahlâk anlayışı içinde toplumsal birlik ve daya-

42 Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta*, s. 47.

Scanned by CamScanner

nışmaya katılımıyla kamu yararına verdiği destek üzerinden değerlendirilir.[43]

Işık oyununda da dayanışmanın esas olduğu bir köy ütopyası kurulur. Köyde bir Köy İdare Heyeti kurulmuştur ve İdare Heyeti Binası'nın inşaatı da köylüyle birlikte sürdürülmektedir. Binanın kalorifer tesisatını da Nahiye Birimi üstlenerek inşaata destek olmaktadır. Köyde ağaçlandırma çalışmaları sürmekte, sulama çalışmaları gelişmektedir.

30 Ağustos'ta ise cumhuriyet sayesinde köyde yaşanan değişim ve kalkınma anlatılır. Cumhuriyetin getirdikleriyle birlikte adı "Güzel Yurt" olarak değiştirilen köyün kalkınması için "bilgiyle çalışma[nın]" (s. 48) önemi vurgulanır. Kuraklık sorununa sulama ve ağaçlandırma çalışmalarıyla çözüm bulunmuş, köy en büyük sıkıntılarından kurtulmuştur. Bunu sağlayan, devletle köylünün birlikte hareket etmesidir. Köylü, devletin rehberliğinde çalışacak ve üretecektir, karşılığında da istediği kadar kazanacaktır:

> SATILMIŞ:
>
> (...) Bir millet büyüklerinin dediklerini güzelce yaparsa böyle güzel şeyler kazanıyor. Emme eskiden nidelim, padişahlar bizden sade para çekerlerdi... Bizi insan yerine koymazlardı... Biz ayağı çarıklı Türk diye hakaret görürdük... Şimdi memleketin evlatları olduğumuzu öğrendik... Biz de ona göre çalışıyoruz. (s. 49-50)

Halkı meslekî ve ekonomik anlamda farklı kitleler haline getirmeden yapılan ekonomik kalkınma programları ve ilkelerinde (İzmir İktisat Kongresi ve diğer ekonomik inkılâp uygulamalarında) bu anlayış yansıtılır. Ülkenin geleceğine ilişkin projelerde halkın bütün kesimlerin birlikte çalışması gerekliliği vurgulanır. Türk halkı, çıkarları birbirleriyle çatışan sınıflara ayrılmış bir topluluk değildir. Aksi-

43 Parla, *Ziya Gökalp, Kemalizm ve...*, s. 131.

Scanned by CamScanner

ne, mevcudiyetleri ve çabaları bir diğerine lazımdır. Atatürk, "çiftçinin sanatkâra, sanatkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların yekdiğerine ve ameleye muhtaç olduğunu, kim inkâr edebilir"[44] sözleriyle, birlikte hareket etmenin önem ve gerekliliğini ifade eder. Bu yüzden hukuki, ekonomik veya yönetime katılma gibi birliktelik anlayışının göstergesi olan alanlarda halkçılık fikri geliştirilir. Bu uygulamalarda da devletin öncü ve hakem olması, belirleyici olması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Kamu alanlarından başlanarak ekonomik, ticari ve siyasal inkılâplarla bu ilkenin uygulandığı görülür.[45] *Eğitmen* oyununda devletin belirleyici konumu, yönetimi ve denetimiyle başlayan harekette, Cumhuriyet'le birlikte köylünün değişen şartları anlatılır. İsmet İnönü'nün köy köy dolaşarak köylülerin sıkıntılarını dinlediği, Ziraat Kongreleri'yle köyün sorunlarına çözümler arandığı vurgulanır:

> MÜDDEİ UMUMİ:
>
> (...) Eski devir köylüden hep almayı düşünürdü. Şimdiki devir de köylüye hep vermeyi gözönünde bulunduruyor. Artık köylü bizim efendimiz oluyor. Hükûmet, sizlere baş sedirde yer gösteriyor. (s. 15)

Atatürk Köyünde Uçak Günü oyununda cumhuriyetin ilanından sonra adı Atatürk olarak değiştirilen köy ve köylüleri üzerinden devlet-köylü dayanışması anlatılır. Devletin ağırlığı, idareyi bir dikta yönetimine çevirmemiş, aksine devlet eliyle dayanışma ve demokrasinin gereklilikleri yerine getirilmeye başlanmıştır. Cumhuriyet sayesinde "dün en aşağı görülen halk yüceliyor, kaburgası kalın Türk diye küçültü-

---

44 Sait Dinç, "Atatürkçü Düşünce Sistemine Göre Halkçılık İlkesi", www.turkoloji.cukurova.edu.tr./ATATURK/.../sait_dinc_ataturkcu_dusunce_sistemi_halkcilik_ilkesipdf (Erişim tarihi: Mart 2010)

45 Dinç, s. 8.

Scanned by CamScanner

len köylü kurultaya giriyor[dur]" (s. 20). Köylü ilk defa Atatürk'le değer görür, köy ilk defa cumhuriyetle önemsenir:

KÖY DELİKANLISI:

(...) En yaşlımıza soruyorum: hangi devirde köyümüzü hükûmet büyükleri bu kadar doldurdu ve kim sizi bu kadar sayarak yurt ödevine çağırdı ve sizden açıkça yardım istedi. Hiç değil mi? (s. 21)

Bununla birlikte, İsmet İnönü'nün 500 uçağa daha ihtiyaç olduğunu duyurmasıyla birlikte köylü de yurt ödevlerinden birisini yerine getirmek için dayanışma gösterir:

DURSUN ÇAVUŞ:

Türk ne yapmadı ki bunu da yapmasın. 500 mü istiyorlar, dişimizi sıktık mı 5000'e çıkarırız. (s. 11)

Karşılıklı ödevlerdir söz konusu olan. Devlet yükümlülüklerini yerine getirdikçe, vatandaş da karşılığını fazlasıyla vermelidir. Devletin bu çok büyük fedakârlıklarla ve kapsamlı olarak yürüttüğü halkçılık politikalarında, en büyük yardımı "cemiyetten beklemesi" de doğal ve mecburidir.[46]

Oyunlarda halkçığa dair en önemli vurgulardan biri, halk yönetimidir. İkinci unsur, kanunen eşit ve imtiyazsız, bir halk vurgusudur. Üçüncü unsursa, sınıfsız toplum ifadesiyle toplumun büyük bir birlik ve kaynaşma duygusuyla hareket edip gelişmesidir. Hükümetiyle elbirliği yapan köylü, on yıl gibi kısa bir sürede yokluktan varlığa çıkar. Verimsiz topraklardan nasıl verim alınacağını, ürünleri ve hayvanları hastalıklara karşı nasıl koruyacağını öğrenen köylü kendisi de zenginleşir, ülkesini de zenginleştirir. *Atatürk Köyünde Uçak Günü* oyununda söz konusu olan köy, İsviçre'ye bal ihraç etmeye başlar, köyde elektrik fabrikası kurmak için komşu dokuz köy birleşerek kendi aralarında para toplarlar. Halkevi inşaa-

46 Köymen, *Halkçılık ve Köycülük*, s. 15.

Scanned by CamScanner

tının temeli atılır, köy çocuklarının, gençlerinin hepsi eğitim görür ve meslek sahibi olurlar. Hiçbirisinin kötü alışkanlıkları yoktur: "MUHTAR: Çok şükür köyümüzde kumardır, içkidir, işsizliktir, vukuattır böyle şeyler kalmadı. Herkes namuslu namuslu işinin peşinde. İşini üretiyor" (s. 25). Bunlarla birlikte köyde bir spor kulübü kurulur; burada futbol takımıyla avcılık, dağcılık ve kayak şubeleri vardır. Akşamları tiyatro gösterileri de yapılmaktadır (s. 27-28).

Işık'ta ise sürüsünü otlatmaktan gelen bir çoban, köy öğretmeninin yanına yaklaşarak yeni çıkan kitaplar üzerine konuşur, öğretmeniyle şiir üzerine bir mülahazaya girer, koyunların beslenmesiyle ilgili kitabı da yanında taşımaktadır. Çoban figürü üzerinde sanat ve bilimsellik, eğitim, çalışma birleştirilir (s. 40).

Köycüler, düşüncelerini güçlendirmek için ütopik bir köy hayatı ve iktisadı resmederler. Köylüleri Türk milletinin aslını oluşturan, ulusal gelişmelerde belirleyici, saflığı bozulmamış, asil, akıllı ve değişime açık insanlar olarak çizerler.

O köy bizim köyümüzdür... Gitmesek de...

Oyunlarda görülen köycü söylem, Kemalizmin köycü bakış açısını, dönemin koşullarını ve sorunlarını içinde barındırmaktadır. Köy verimli, bereketli, tertemiz bir cennet köşesi olarak tanımlanırken köylü de saflığın, Türklüğün, insanlığın özü olarak gösterilir. Daha önceki dönemlerde önemsenmediği ve küçük görüldüğü vurgulanan köylünün yüceltilmesi, köylünün gerçek karakterini ve erdemini anlayan şehirlinin kendisinden utanarak kendini köye ve köylüye adaması sıklıkla dile getirilir. Bir yandan şehirli ve köylü ayrılığı özellikle kadın figürleri üzerinden vurgulanır. Şehirli kadın bir "otomat şehvet külçesi" (*Işık*, s. 22) olarak tanımlanırken köylü kızı "Ayşe'nin busesinde en temiz aşk[ın]

Scanned by CamScanner

gizli" (*İnkılap Yolu*, s. 30) olduğu ifade edilir. Şehir-kırsal ikiliğinde açıkça şehrin etnik olarak karışmışlığı, kırsalınsa özü, tarihsel saflık mitini oluşturur. Şehir siyahtır, kırsal beyaz.[47] Bir yandan da şehirlinin köylüyle el ele vererek bir bütünlük ve kaynaşma sağlamasının gerekliliği anlatılır.

Oyunlarda ağırlıklı olarak Osmanlı döneminde köy ve köylünün durumuyla Cumhuriyet dönemindeki değişim ve kalkınma atılımları üzerinde durulurken, 1930'ların başında yaşanan kuraklık ve sıtmayla savaş gibi sorunlar, köyün en önemli sıkıntıları olarak yer alır. 1930 başlarındaki kuraklık sonucu tarımsal üretim sorunu son derece acil bir durum olarak kendisini gösterir. Bu nedenle kalkınma hareketi içinde sulama ve ağaçlandırma faaliyetleriyle kuraklık sorununa, bilim ve tıbbın rehberliğinde de salgın hastalıklara çare bulunması öncelikli yer işgal eder. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde savaş yöntemlerinin değişmesi, hava savaşlarının önem kazanmasıyla birlikte oyunlarda da ülkenin güçlü olması, hava savaşında ne kadar güçlü olduğuyla ölçülmeye başlanır. *Atatürk Köyünde Uçak Günü* adlı oyunda, askerî anlamda güçlü ve savaşa hazırlıklı olmak için uçak sahibi olmak gerektiği anlatılır:

> DURSUN ÇAVUŞ:
>
> Hükûmetin derdi ne, bütün bu yapılan işler ilerde kopacak bir savaşa hazırlıklı bulunmaktır. Dünkü Yurt gazetesinde okudum, 'uçağa ancak uçakla karşı durulur, ondan gelen tehlikeyi başka bir şey önlemeyemez' diyor. (s. 11)

Bilimin, fennin ilerlemesi, savaş koşullarını da değiştirmiştir ve bunun en önemli örnekleri zehirli gazlar ve uçaklar olmuştur. Bunun bilincinde olan köylüler de ülkenin daha fazla uçağa sahip olması için seferber olur, devletlerine

47 Edensor, s. 44.

Scanned by CamScanner

ellerindeki maddi imkânları sonuna kadar kullanarak destek verirler. *Karagöz Stepte* oyununda da "asker, sivil, her yurttaş[ın] teyyare kullanmasını öğrenmesi" (s. 37) gerektiğine değinildikten sonra, "TEPEGÖZ: (...) yalın kılıç düşmana saldırma dönemi geçti. Bugün teyyare hayatın can damarı oldu. Düşman onunla kovulur, toprağa onunla tohum atılır. Mahsule zarar veren çekirge sürülerini zehirli gaz bombaları ile onlar mahfeder. Orman yangınları onunla söndürülür. Yakında büyük hava transatlantikleri yolcu vapurlarına rekabet edecek" (s. 37), sözleriyle havacılığın yeni dünya düzeni içindeki hayati önemi vurgulanır. Savaş tehdidi ve olası bir savaşa güçlü, hazırlıklı girme ihtiyacından doğan seferberlik halkın, devletin gösterdiği şekilde ve yöntemlerle çalışmasını gerektirir. Buna göre devletin iç ve dış düşmanları karşısında güvenliği sağlayabilmesi yalnız güçlü bir yapı çizmesiyle mümkün olur. Devletin bekasının korunmasına yönelik kaygı, siyasal otoritenin kendisine biçtiği role bakıldığında, tüm toplumun varlığının ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla hareket edilmesi sonucunu doğurur. Böylece devletin denetleyici ve yönlendirici rolü, toplum tarafından da kabul edilmiş olur. Siyasal devletçilik olarak tanımlanabilecek bu anlayış, devletin bekasının sağlanması amaçlarıyla rejimin otoritesinin her türlü karar mekanizmasının işleyişindeki uygulamalarını da meşru kılar.[48]

İktisadi devletçilik olarak tanımlanabilecek köy kalkınması projesininse reçetesi açıktır aslında: Devlet desteğiyle köyün kendi imkânlarının harekete geçirilmesi. Öncelikle şehirden gidip köyü sahiplenecek yetişmiş, eğitimli insan gücünün köylüyü "uyandırması" ve köyün geri kalmışlığının en büyük nedeni olarak görülen cehaletin giderilmesi gerekmektedir. Bunun ardından, Halkevle-

48 Hamit Emrah Beriş, *Tek Parti Döneminde Devletçilik*, Ankara: Liberte Yayınları, 2009, s. 105.

Scanned by CamScanner

ri ve meslek edindirme kursları sayesinde köyün çocuk ve gençlerinin eğitilip, köyde istihdam edilmesi hedeflenir. Böylece hem köyden kente göçün önlenmesi söz konusu olur hem de şehirden gelip köyde çalışan doktor, öğretmen gibi kişilerin bir geçicilik duygusu içinde verim göstememe ihtimalinin önüne geçilmiş olur. Köyün aydınlanması sağlandıktan sonra köy modernleşmesi için yine devletin destek ve rehberliğinde modern tarım yöntemlerinden sanatsal faaliyetlere, spordan sanayileşmeye kadar birçok adım köylünün sınıfsız, eşit bir kitle olarak dayanışma içine girmesiyle sağlanır. Devlet, köyün ve köylünün sorunlarını tespit eder, ona en doğru çözümleri bulur, çözümlerin hayata geçirilebilmesi için gerektiğinde maddi destek sağlar. Ancak asıl hedef, köylünün kendi kendisine yetmesini sağlamaktır.

Devletle köylü arasındaki bu işbirliği, karşılıklı görevlerin yerine getirilmesi olarak tanımlanır. "Devlet büyüklerinin dediklerini yapmak" esas ve belirleyici olandır bu ilişkide. Oyunlarda sıklıkla devletin ve kanunun üstünlüğü vurgulanır bu nedenle. E. Lav'ın yazdığı oyun *Karagöz Stepte*'de Hacivat'ın Karagöze, eski dilde konuşmayı, eski eğitimin doğrularına inanmayı, eski batıl itikatlar ve hurafelere bağlanmayı yasaklaması üzerine hiç itiraz etmeden söylenenleri kabul eden Karagöz, kendisinden beklenmeyen uysallığının nedenini kanunun gücüyle açıklar:

> HACİVAT: Aman Karagözüm, bu ne uysallık? Sen bana hiç itaat etmezdin hani?
>
> KARAGÖZ. İstersen etme... Kanunun satırı şaka dinlemez... Bir de bakarsın hiç ummadığın bir günde boynuna iniverir. (s. 22)

Bu nedenle köylü, kanunun üstünlüğünü tanımalı, ondan hiçbir şekilde kaçmamalıdır. Köylünün en temel kanuni yü-

Scanned by CamScanner

kümlülüklerinden olan vergi vermek ve askere gitmek konularındaki gönüllüğü de bu amaçla oyunlarda sıklıkla vurgulanır. *Eğitmen*'de köylülerin "şimdiki devlete de askerliğe de can[larının] kurban" (s. 10) olduğu belirtilirken, *Atatürk Köyünde Uçak Günü*'nde köyde "ne bir askerlikten ne de bir hükûmet buyruğundan kaçan ol[madığı]" (s. 9) söylenir.

Kanunlar, yasalar, her türlü idare ve karar mekanizması yoluyla toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal hayatı devlet eliyle yönetilir. Mustafa Kemal'in, "herhalde, devletin, siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi bazı iktisadi işlerde de nazımlığını prensip olarak kabul etmek caiz görülmelidir" sözleri, devletin siyasi ve fikri alanlardaki düzenleyiciliğini en baştan normalleştirildiğini ve bu hakkın ekonomide de geçerli hale getirildiğini gösterir.[49] Kemalizmin altı okundan birisi olan devletçilik, aslında sadece ekonomik alanda hızlı kalkınmanın gerekliliği ve özel teşebbüsün yetersizliği gibi mecburi koşulların etkisiyle ortaya çıkmış gibi gözükse de, oyunlarda da vurgulandığı gibi bireyin devlet için var olması, devletin buyruklarına kesin itaat, devlet eliyle belirlenmiş doğruların sorgulanmadan kabulü gibi konular nedeniyle devletçiliğin sadece ekonomik bir boyutunun olmadığı anlaşılıyor.[50] Bir nevi "hakikat üretimi"[51] ve bireylerin, vatandaşların bu hakikate bağlı kılmasıyla devlet, kendi varlığını, gündelik hayattan spora, sanattan sanayiye, köyden şehre her alanda hissettirir. Rejimin meşruiyeti de devletçi po-

---

49 Beriş, s. 29.

50 Devletçilik anlayışında zaman içinde meydana gelen değişimi takip etmek zor değil. 1920'lerde devletçilik devletin, özel sektörün yatırım yapamayacağı alanlara ilgisini yöneltmesi şeklinde yorumlanırken, 1930'larla beraber devletin ekonomi üzerindeki rolünün çok daha fazla olması gerekliliği savunulur. 1930'ların ortalarından itibaren, devletçiliğin sadece ekonomik alanla sınırlı kalamayacağı, siyasi otoriteyi sağlayamayan devletin ekonomiyi de kontrol edemeyeceği ifade edilir.

51 Michel Foucault, *Toplumu Savunmak Gerekir*, çev. Şehsuvar Aktaş, 2. baskı, İstanbul: YKY, 2003, s. 38.

Scanned by CamScanner

litikalarla güçlendirilir. Ciddi sermaye birikiminin olmadığı, herkesin her şeyi devletten beklediği bir süreçte devletin sosyal bağlamda halktan rıza alabilmesi için ekonomik alanda sorumluluğu üzerine alması ve gerekli kalkınmayı gerçekleştirmesi şarttır.

Devletçilik ekonomik olduğu kadar sosyal, ahlâki ve ulusal bir terimdir de. Ulusal servetin dağılmasında adaletin sağlanabilmesi, sınıfsız toplumun uyum içinde yaşatılabilmesi, sosyal devlete ulaşma yönünde ulus-devletin yeniden tanımlanması aşamalarında kişinin çalışmaya teşviki, geleceğin garanti altına alınması, tasarruf, sermaye, birikim gibi kavramların öneminin halk tarafından kavranması gibi konular devletçilikle sağlanmaya çalışılır. Bir başka deyişle devletçilik anlayışı hem ulusal birliğin sağlanması hem bağımsızlığın korunması için söz konusu dönemde bir yol sunmuştur. İsmet İnönü de devletçilik ilkesini açıklarken, bunun halka dayalı bir ılımlı devletçilik modeli olduğunu, halkçılık-devletçilik ve milliyetçiliğin modernleşme ve kalkınma projesinde birlikte düşünülmesi gerektiğini belirtir.

Bu nedenle köylü rahat etmek, ürününden kâr etmek, sorunlarına çözümler getirmek, kısaca ekonomik ve kültürel anlamda kalkınmak istiyorsa devletin kendisine attığı adımın karşılığını vermeli, "devlete hizmeti" her şeyden üstün tutmalıdır. Zaten oyunların tümünde vatandaşın-köylünün devletine karşı vazifelerini yerine getirmesinin önemi anlatılmaktadır. Elbette "gönüllü" bir yerine getiriş söz konusudur fakat alt metinde vatana hizmetin ve milletin menfaati için her şeyi feda etmenin gerekliliği vurgulanır. Yurttaşlık, bireylerin ortak çıkarlar uğruna kişisel çıkarlarından taviz vermeleri gerektiği, siyasal toplumun devamlılığının sağlanması için ulusun yurttaş sıfatına sahip bireylerinin belirli noktalarda işbirliği ve dayanışma içinde bulunmalarının zorunlu olduğu öncülünden hareket eder. Ulus-devletlerin güç kazanmasıy-

Scanned by CamScanner

la birlikte yurttaşların devlet otoritesine ve yaşadıkları toplu-ma karşı yükümlülükleri de artar. *Atatürk Köyünde Uçak Gü-nü, Işık, 30 Ağustos, Değişen Adam*'da köylüyü kalkındırma-nın; *Ateş, Atatürk'e İlk Kurban* ile *Vatan ve Vazife*'de vatan sa-vunmasının; *Uzun Mehmet*'te milletin yabancıların ekonomik boyunduruğundan kurtarılmasının; *İnkılap Yolunda*'da ceha-letle savaşın ve Cumhuriyet değerlerini korumanın her şey-den önce ve üstün geldiği, bu uğurda köylünün-vatandaşın tüm varlığıyla mücadele etmesi gerekliliği anlatılır. Oyunlar-da bu vazife bilincinin köylüye –ve elbette seyirciye– aktarımı kumandan, muhtar, öğretmen gibi devleti temsil eden figür-lerin oyun içindeki genellikle uzunca söylevleriyle sağlanır.

Vatana, cumhuriyete, millete, lidere bağlılık duygusu, bu değerlerin kutsallığının vurgulanması, sahneleme ve dekor düzenlemelerinde de önemli yer tutar. Bayraklar, Atatürk'ün büstü ya da büyükçe resimleri, "yüksek bir heykeli" (*Vatan ve Vazife*, s. 4), 1938 sonrası yazılan oyunlarda İnönü'nün büst ve resimleri kullanılır. *Atatürk Köyünde Uçak Günü*'nde ilk sahnenin dekoru şöyle tanımlanmaktadır:

> Sahne bayraklarla süslenmiştir. Yüksek 1-2 metre boyun-da ensiz bir masa üzerinde bir uçak modeli üstünde bezden veya kağıttan bir yer üzerine ortada ATATÜRK'ün başı bir güneş halinde görülmektedir.
>
> Uçağın durduğu masanın önünde barış perisini canlan-dıran bir kız ve bunun iki yanında da uygun adımlarla ko-nulmuş birer merasim kasketli tam donanımlı asker vardır. Ve arkalarında da ayakta elleri kalçalarında iki çocuk var-dır. Çocukların birisi erkek birisi kızdır ve bu çocukların ışık tutan elleri Atatürk'ün güneş şeklindeki tablosuna doğ-ru uzanmıştır. Perde Erkinlik Marşı ile açılır. Ve marş bitin-ce o iki çocuk aşağıdaki şiiri birisi 1-3 diğeri 2-4 sayılı par-çaları karşılıklı olarak okurlar. (s. 3)

Scanned by CamScanner

Söz konusu şiirler, Türk'ün yenilmezliğini, medeniyet öncülüğünü hatırlattıktan sonra yeni dünya düzeninde alacağı yeni ve kendine yakışır konuma dair şiirlerdir. Şiirler ve dekor tasarımları kadar, metin içine yedirilen antlar ve marşlar da vazifeye kendini adama duygusunu pekiştiren bir atmosfer yaratır. *Bir Gönül Masalı*, Osmanlı zamanında bir eşkıya ağa tarafından ailesi dağıtıldığı için meczup yaşayan fakat cumhuriyetle birlikte gelen asayiş ve adaletle bir anlamda yeniden doğan Adsız isimli oyun kişisinin cumhuriyetin bayrağı altından ayrılmayacağına dair içtiği antla biter. *Değişen Adam*'da şehirli gençler, köy uğruna ölmek için ant içerler. *İnkılap Yolu* oyunu Gençliğe Hitabe'yle Gençliğin Atatürk'e Cevabı'nın ilk kısımlarının artarda okunmasıyla son bulur. Ardından Türk'ün Yasası bestesiyle perde iner. *Işık* oyununun Gençlik Marşı'yla, *Atatürk Köyünde Uçak Günü*'nün de ulusal bir marşla bitmesi istenir.

Görüldüğü gibi oyunlarda politik iletişim, söylemin ilerisine geçmiş durumdadır. Politik ritüel ve seremonilerde sözlü iletişimle birlikte çeşitli davranış şekilleri, giyim tarzları, belirli tören kurallarıyla müzik kullanımı, heykel, resim gibi ikonik nesneler de görülür.

Resimler, tablolar, illüstrasyonlar, posterler, reklam ilanları gibi statik görsel imgeler bugün ideolojinin taşınmasında önemli araçlardır. Bu durum, televizyon ve filmler gibi dinamik imajların taşıdıkları anlam için de geçeridir. Barthes, politik mitlerin sadece söylem üzerinden kurulmasının gerekli olmadığını, her tür resim, heykel, reklam, ikon kullanımının politik mit oluşumuna katılabileceğini ifade eder. Anlam aktarmak amacıyla bir işaret olarak kullanılan her şey, bu söylemin bir parçası olur. Kısaca, modern toplumlarda vatandaş, gündelik hayat içinde farklı kaynaklardan sürekli ve yoğun bir şekilde aktarılan politik mesajlara ma-

Scanned by CamScanner

ruz kalır.[52] İdeolojik mekânlar olduğu gibi millet duygusunu pekiştirecek ikonik sahalar ve semboller de söz konusudur. Genellikle milletin altın çağını, kahramanlıklarını, şanlı geçmişini ve kahraman köklerini somutlaştıran, görselleştiren ve gündelik hayatın rutini içine katılan büstler, heykeller, anıtlar, bayraklar vs. gibi unsurlar, bireyi, milletin ortak tarihi ve söylemi içine katar.[53]

Köy dekorunun ve köylü söyleminin bahsedilen figürlerle görsel, işitsel ve zihinsel göstergelerle çevrelenmiş olması köy kalkınması projesinin topyekûn bir seferberlik hali içinde yürütülecek ulusal bir dava olarak algılandığını gösteriyor. Türklerin anayurdu Anadolu'nun sahipleri, saf Türk köylü söylemiyle köylü, milletin "bozulmamış kanı" olarak gösterilirken sanayileşme ve aydınlanmanın, eğitim hareketinin köyden başlaması da ulusal kalkınmanın ilk adımının köyde olduğunu işaret eder. Köy, memleketin çekirdeğini; köylü, milletin özünü oluşturur. Bu nedenle Kemalizmin ulusal söylemi köy politikalarının söylemini de kuşatır. Oyunlarda görülen köycü söylem de Kemalizmin köycü bakış açısını, dönemin koşullarını ve sorunlarını net biçimde barındırır. Köy mekânı verimli, bereketli, tertemiz bir cennet köşesi olarak tasarlanırken köylü de saflığın, Türklüğün, insanlığın özü olarak gösterilir. Daha önceki dönemlerde önemsenmediği ve küçük görüldüğü vurgulanan köylünün yüceltilmesi, köylünün gerçek karakterini ve erdemini anlayan şehirlinin kendisinden utanarak kendini köye ve köylüye adaması sıklıkla dile getirilir.

52 Flood. s. 17

53 Edensor, s. 45.

Scanned by CamScanner